

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Ústav sociální práce

Sociální práce s lidmi po propuštění z vězení

Bakalářská práce

Autor: Milan Hlavsa

Studijní program: B6731 - Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Hradec Králové

2015

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Ústav sociální práce
Akademický rok: **2014/2015**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Milan Hlavsa**
Osobní číslo: **U1269**
Studijní program: **B6731 Sociální politika a sociální práce**
Studijní obor: **Sociální práce ve veřejné správě**
Název tématu: **Sociální práce s lidmi po propuštění z vězení**
Zadávací katedra: **Oddělení sociální práce a sociální politiky**

Zásady pro vypracování:

Začleňování osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody do společnosti, možnosti finanční podpory lidí, kteří opouštějí brány věznic, problematika bydlení a zaměstnání, psychické dopady vězení. Použité metody: analýza a studium dokumentů, dotazníky.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Oddělení sociální práce a sociální politiky

Datum zadání bakalářské práce: **5. února 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. června 2015**

L.S.

JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.
ředitel

Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne .....

Milan Hlavsa .....

Abstrakt

HLAVSA, Milan. *Sociální práce s lidmi po propuštění z vězení*. Hradec Králové, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

Práce se zabývá problematikou začleňování osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody do společnosti. Zjišťuje, jaké mají propuštění vězni možnosti získání finanční podpory, odpovídá na otázky řešení jejich bydlení. Dále se zabývá otázkou, do jaké míry jsou lidé se zápisem v rejstříku trestu schopni sehnat zaměstnání a zda jsou vůbec recidivisté zaměstnatelní. Pobyť ve vězení a následný návrat do života s sebou přináší možné psychické dopady.

Klíčová slova: vězni, recidiva, probačně mediační služba, nezaměstnanost.

Abstract

HLAVSA, Milan. *Social Works With People After Their Release From Imprisonment*. Hradec Králové, 2015. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové.

The work deals with integration of persons released from prison to society. It finds out what possibility of obtaining financial support the released prisoners have and responds to questions concerning housing of former prisoners. It also deals with the question to what extent the people with a criminal record are able to find a job and if recidivists are employable. Incarceration and subsequent return to life brings with it a possible psychological impact.

Keywords: Prisoners, relapse, probation and mediation service, unemployment.

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Daniele Květenkové, Ph.D. za její odborné vedení a cenné rady, které mi pomohly při zpracování mé bakalářské práce.

23. června 2015

.....

Motto

... Například většina vězňů, kteří se krátce po propuštění vrátili zpět do vězení, se tam vrátila proto, že nedovedli odhadnout rozsah svobod. Po vojenském drilu, který ve vězení zažili, po tom sešněrovaném životě si mysleli, že mají nekonečnou svobodu, a nepostřehli, že i život venku má svá pravidla.
(Václav Havel)

Obsah

	Úvod.....	11
1	Trest.....	14
1.1	Účel trestu a jeho důsledky	14
2	Trest odnětí svobody	16
2.1	Právní úprava	16
2.2	Výkon trestu odnětí svobody	17
2.3	Negativní důsledky výkonu trestu odnětí svobody	19
2.4	Příprava na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	20
2.4.1	Program zacházení	21
2.4.2	Návrat z odloučení	22
3	Rizika sociálního začleňování osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	25
3.1	Nezaměstnanost.....	25
3.2	Ztráta bydlení	27
3.3	Zadluženost	28
3.4	Ztráta rodinných vazeb.....	30
3.5	Závislosti	30
3.6	Recidiva.....	31
3.7	Antisociální porucha	32
4	Postpenitenciární péče.....	34
4.1	Pomoc v hmotné nouzi.....	34
4.2	Subjekty participující na práci s bývalými vězni	36
4.2.1	Sociální pracovník Vězeňské služby ČR	36
4.2.2	Sociální kurátor	37
4.2.3	Probační a mediační služba	38

4.2.4	Nestátní subjekty	39
5	Výzkumné šetření mezi osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody na území okresu Rychnov nad Kněžnou	45
5.1	Formulace hlavního cíle, dílčích cílů, transformační tabulka	45
5.2	Odůvodnění zvolené výzkumné strategie	47
5.3	Volba výzkumného souboru a popis průběhu sběru výzkumných údajů	49
5.4	Rizika výzkumu, etická rizika výzkumu	50
5.5	Analýza získaných dat.....	51
6	Analýza a interpretace dat.....	71
6.1	Analýza dílčího cíle DC1	71
6.2	Analýza dílčího cíle DC2	73
6.3	Analýza dílčího cíle DC3	74
6.4	Shrnutí výzkumného šetření.....	76
	Závěr	78
	Seznam grafů.....	81
	Seznam tabulek	82
	Seznam použité literatury a informačních zdrojů	83
	Seznam příloh	
	Příloha A	

Úvod

Návrat domů, do společnosti, od níž byli lidé ve výkonu trestu odnětí svobody na delší dobu, někdy i na několik let, odloučení, bývá problematický a dle odborníků s sebou nese i velkou psychickou zátěž. Život na svobodě je pro některé velmi složitý, mnozí již nejsou schopni akceptovat pravidla života za branami věznice a dříve či později se sem vracejí.

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou sociální práce s lidmi po propuštění z vězení a sociálním začleňováním této znevýhodněné skupiny zpět do společnosti. Po opuštění věznice se propuštění setkávají s řadou problémů. Mezi nejpalčivější z nich patří ztráta zaměstnání, ztráta bydlení, rodinné problémy, závislost na alkoholu, drogách a v neposlední řadě i zadlužení. Ztráta zaměstnání a tím i absence finančních příjmů neumožňuje těmto lidem naplňovat jejich cíle a plnit povinnosti každodenního života. Tento stav zpravidla vede, pokud nepřijde pomoc zvenčí, k opětovnému páchání trestné činnosti. Recidivujícímu chování lze zabránit prostřednictvím sociální pomoci a podpory zejména v období bezprostředně po návratu z vězení.

Téma sociální práce s lidmi po propuštění z vězení je mi blízké. Při zpracování jsem vycházel z osobních zkušeností. Pracuji již mnoho let jako policejní inspektor na Obvodním oddělení Policie ČR v Rychnově nad Kněžnou a s osobami propuštěnými z výkonu trestu jsem pravidelně v kontaktu, s mnohými již dlouhodobě. Mám proto reálnou představu o tom, jakým způsobem života žijí a s jakými problémy se potýkají po příchodu z vězení.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, jaké zkušenosti mají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody se začleňováním se zpět do společnosti se zaměřením na problematiku uplatnění se na trhu práce, zajištění si přiměřeného bydlení a využívání sociální pomoci. Tento hlavní cíl budu zkoumat pomocí třech dílčích cílů. Prvním dílčím cílem chci zjistit, jakým způsobem jsou schopny osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody najít si práci. Předmětem druhého dílčího cíle je zjistit, zda mají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody možnost zajistit si přiměřené bydlení. Prostřednictvím třetího dílčího cíle budu zjišťovat, jaké možnosti pomoci využívají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody.

Při zpracování bakalářské práce, zejména pak její teoretické části, vycházím především z knih a odborných časopiseckých článků, čerpal jsem i z internetových zdrojů, a to zejména ze stránek nestátních neziskových organizací, které zmiňuji v závěru teoretické části své práce. Rovněž cenným zdrojem jsou informace získané ze studií Institutu pro kriminologii a sociální prevenci a taktéž informace poskytnuté v rámci osobních rozhovorů s pracovníky občanské porady OD5K10, o. s., občanského sdružení Helpion a sociálními pracovníky Městských úřadů v Rychnově nad Kněžnou a v Kostelci nad Orlicí.

Celá práce je strukturovaná do šesti kapitol. V prvních dvou kapitolách teoretické části vysvětlím, co je trest, budu se zabývat právní úpravou a negativními důsledky výkonu trestu odnětí svobody. Určitý prostor budu věnovat přípravě odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, kde se zaměřím na přípravu odsouzených na návrat z vězení prostřednictvím programů zacházení. Ve třetí kapitole představím nejdůležitější rizika bránící úspěšnému sociálnímu začleňování osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. V procesu resocializace je nutné pokračovat i po návratu odsouzených z vězení. Tímto úkolem se zabývá postpenitenciární péče, jejíž význam pro úspěšný návrat bývalých vězňů do společnosti bude popsán ve čtvrté kapitole bakalářské práce. Zároveň bude v této kapitole popsána forma finanční pomoci, kterou stát osobám po propuštění z vězení poskytuje. Rovněž bude dán prostor pro vymezení úlohy a činnosti vybraných organizací a institucí, které se zabývají sociální prací s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody.

Ve výzkumné části bakalářské práce vymezuji hlavní a dílčí cíle, následně je zpracována transformační tabulka. Poté se zaměřím na popis zvolené metody kvantitativního výzkumu, vymezím cílovou skupinu respondentů, popíšu, jakým způsobem probíhal sběr informací a jakým způsobem jsem analyzoval získaná data. Zároveň určím možná rizika výzkumu. Důležitou součástí těchto kapitol je analýza dat získaných prostřednictvím dotazníkového šetření, které je koncipováno jako soubor devatenácti tazatelských otázek zaměřených na schopnost respondentů najít si přiměřené bydlení a práci a na různé typy sociální pomoci poskytované osobám s kriminální minulostí. V závěru bude proveden rozbor zjištěných údajů pro jednotlivé tazatelské otázky a následně budou získaná data ve vztahu k jednotlivým dílčím cílům a taktéž hlavnímu cíli výzkumu analyzována a získané údaje budou interpretovány.

Domnívám se, že tato práce by mohla být přínosem pro pracovníky sociálních odborů městských úřadů, mezi jejichž klienty patří i osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Dále by mohla přinést pracovníkům nestátních neziskových organizací poskytujících sociální služby na území okresu Rychnov nad Kněžnou poznatky a podněty využitelné pro vytváření a předkládání žádostí o dotace na projekty z oblasti sociálních služeb cílených na osoby s kriminální minulostí.

Bakalářská práce a závěry získané vyhodnocením výzkumného šetření mohou sloužit veřejnosti k utvoření si reálného obrazu o problémech a možnostech řešení nelehkých životních situací, ve kterých se osoby s kriminální minulostí po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody ocitají. Zároveň bakalářská práce poukáže na nezastupitelnou úlohu sociální práce s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody.

1 Trest

Cílem mé práce je poukázat na problematiku začleňování osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody do běžného života poté, co opustí brány věznic.

Trest je aktem, který přichází po vynesení rozsudku příslušným soudem nad obžalovaným, který byl shledán vinným za spáchání trestného činu. Stanovený trest nesmí být krutý, nepřiměřený a nesmí při něm být ponížena lidská důstojnost tak, jak to cituje trestní zákoník.

V České republice může soud uložit za spáchanou trestnou činnost tresty, jež jsou stanovené v trestním zákoníku, jedná se o tyto formy trestů:

- odnětí svobody
- domácí vězení
- obecně prospěšné práce
- propadnutí majetku
- peněžitý trest
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- zákaz činnosti
- zákaz pobytu
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání
- ztrátu vojenské hodnosti
- vyhoštění.

1.1 Účel trestu a jeho důsledky

Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, v podstatě jde o opatření, jak zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. (Vágnerová, 2004).

Základní funkcí trestu je funkce regulativní. Je chápána jako orientace trestu na změnu chování pachatele v prosociálním smyslu. Ve stejném významu se též používají názvy penitenciární či resocializační funkce trestu. Výkonem trestu nesmí být v žádném případě ponížena lidská důstojnost. Účel trestu v sobě obsahuje i funkci k odstrašení pachatele od další trestné činnosti (individuální prevenci) a mimoto i funkci k odstrašení všech ostatních od podobné činnosti (zde se hovoří o generální prevenci). Formulované pojetí účelu trestu Trestním zákonem je maximalistické a v praxi se nedá vždy uskutečnit (výstižněji řečeno se dá výjimečně naplnit). Minimalistické pojetí účelu trestu znamená, aby alespoň nedošlo ke zhoršení situace před výkonem trestu odnětí svobody. To znamená, aby osobnost propuštěného bývalého vězně nebyla ještě lépe zformovaná pro další páchání trestné činnosti, než tomu bylo před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody. (Mařádek, 2000, s. 60)

Důsledky výkonu trestu odnětí svobody jsou žádoucí i nežádoucí. Žádoucími důsledky výkonu trestu odnětí svobody jsou cíle, které by měl trest plnit, tedy to, co se od trestu očekává. V první řadě se jedná o nastolení spravedlnosti, dále jde o již zmiňovanou ochranu společnosti, prevenci, nápravu jedince a jeho resocializaci. Trest odnětí svobody přináší také nežádoucí důsledky. Odsouzený bývá společností vyloučený za své nežádoucí chování. V souvislosti s pobytem ve vězení člověk ztrácí své zaměstnání a s tím i profesní postavení, mění se jeho role v rodině, někdy svou rodinu zcela ztrácí, přichází o další sociální vazby a v konečném důsledku se nemá kam vracet z vězení. (Nevřála, 2003)

2 Trest odnětí svobody

Bakalářská práce je zaměřená na sociální práci s lidmi v období po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Trest odnětí svobody je trestem nejpřísnějším, protože nejvýznamněji zasahuje do práv a svobod jedince. (zákon č. 169/1999 Sb., § 27) Výkon trestu odnětí svobody pro odsouzeného znamená omezení a zbavení některých práv a svobod, jejichž výkon by byl v rozporu s účelem výkonu trestu nebo která mohou být vzhledem k výkonu trestu uplatněna.

Smyslem trestu odnětí svobody je plnit dva základní účely. Jedná se o účel preventivní, tedy ochranu společnosti, dále zamezuje odsouzenému, aby pokračoval v páčání trestné činnosti. Další účel je výchovný, který působí již samotným uložením trestu, spočívajícím v újmě na osobní svobodě a dále systematickým působením v průběhu výkonu trestu.

2.1 Právní úprava

Vnitrostátní právní úprava výkonu trestu je ovlivněna Evropskými vězeňskými pravidly - rezoluce Rady Evropy č. 5, přijatými v roce 1973 a jejich přepracovanou verzí, jež byla schválena Výborem ministrů Rady Evropy v roce 1987. Poslední verze Pravidel byla přijata v roce 2006. Základní právní úpravou výkonu trestu odnětí svobody je zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád. Trestní řád v § 320 odst. 1 odkazuje na zákon speciální, jímž je zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, jenž je doplněn vyhláškou č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. O odměňování odsouzených pojednává nařízení vlády č. 365/1999 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody.

Výchozí pravidla výkonu trestu odnětí svobody obsahuje trestní zákoník a trestní řád. Podrobnou úpravu podmínek výkonu trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů a

vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává trestní řád.

Trest odnětí svobody může být uložen podmíněně nebo nepodmíněně. Jestliže soud trest uložil podmíněně, výkon trestu se odkládá na zkušební dobu, která může být stanovena na 1 až 5 let. V této době odsouzený plní požadavky stanovené soudem. Jedná se například o léčení závislosti a podobně. U nepodmíněně uloženého trestu odsouzený nastupuje do výkonu trestu. (Trestní zákoník, 2009)

2.2 Výkon trestu odnětí svobody

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody upravuje výkon trestu odnětí svobody ve věznicích a ve zvláštních odděleních vazebních věznic. Výkonem trestu se sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody ve smyslu trestního zákoníku prostředky stanovenými v tomto zákoně. Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.

U odsouzených ve výkonu trestu musí být zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, měly by být podporovány postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem. Jestliže věznice není schopna zajistit potřebnou zdravotní péči v případě zdravotních potíží odsouzeného a výkon trestu není možné přerušit, trest se na nezbytně nutnou dobu vykonává ve zdravotnickém zařízení mimo objekty spravované Vězeňskou službou České republiky, kdy střežení odsouzeného zajišťuje nejbližší věznice. Zvýšené náklady spojené s provedením takových opatření hradí zdravotnickému zařízení Vězeňská služba.

Trest se vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice. Věznice zřizuje a ruší ministr spravedlnosti a jejich správu vykonává Vězeňská služba České republiky. V případě, že je odsouzeným mladistvý, tedy osoba mladší 18 let, trest vykonává odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích nebo zvláštních odděleních pro mladistvé s uplatněním vnitřní diferenciaci.

Pro umístování odsouzených do věznic je nutné dbát i na další dělení osob. Zvláště se umísťují ženy a muži. Dále se zpravidla odsouzení umísťují odděleně (§ 7, zákon č. 169/1999 Sb.):

- mladiství od dospělých
- recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé
- za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti
- trvale pracovně nezařaditelní
- s poruchami duševními a poruchami chování
- k doživotnímu trestu
- s uloženým ochranným léčením.

Pro výkon trestu odnětí svobody jsou v České republice zřízeny různé typy věznic. Ty se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů:

- věznice s dohledem, kde se odsouzení pohybují bez omezení, většinou pracují mimo objekt
- věznice s dozorem, kde se odsouzení zpravidla pohybují organizovaně a pod dozorem, pracují na nestřežených pracovištích mimo objekt
- věznice s ostrahou, kde se odsouzení pohybují organizovaně s dohledem zaměstnavatele, pracují uvnitř objektu nebo na střežených pracovištích mimo věznice, ale mohou být zaměstnáni i na nestřežených pracovištích
- věznice se zvýšenou ostrahou, kde se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem, volný pohyb uvnitř věznice není povolen, pracují uvnitř věznice nebo v celách.

O tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen k výkonu trestu, rozhoduje na základě rozhodnutí soudu o zařazení do určitého typu věznice, Generální ředitelství Vězeňské služby ČR ve spolupráci s ředitelem věznice.

2.3 Negativní důsledky výkonu trestu odnětí svobody

Cílem této práce je představit sociální práci s lidmi, kteří opouštějí brány věznic poté, co vykonali rozsudkem soudu stanovený trest odnětí svobody.

Už zmíněný trest je projevem odmítnutí určitého chování, ale v praxi se svými důsledky projevuje jako zavržení člověka, který nerespektoval normy chování, tedy dopouštěl se kriminální činnosti, za což je vyloučen ze společnosti. Takovýto jedinec automaticky získává roli odsouzeného, která ale představuje závažné sociální stigma, je umístěný do věznice a zbaven svobody. Pobyt ve vězení s sebou přináší další ztráty. Nástupem do výkonu trestu odnětí svobody přichází odsouzený o své zaměstnání a s tím spojenou i profesní roli. Významně se jeho odloučením od rodiny mění i jeho samotné postavení v rodině. Často dochází v době výkonu odnětí svobody k rozpadu manželství, rodiny, tedy další jeho sociální jistoty. Odmítavý postoj blízkých s sebou přináší i ztrátu dalších sociálních vazeb. Odsouzený ztrácí zázemí, přichází o své bydliště - domov. Postupně ve věznici přichází, s ohledem na délku pobytu, o své vědomosti, dovednosti a návyky, které jsou pro život na svobodě důležité. Ve věznici získává nové zkušenosti, které nemusí být vždy nutně pozitivní. (Nevřala, 2003, s. 15-16)

Výše uvedené ztráty a nastolené změny mnohdy zásadním a někdy i nezvratným způsobem ovlivňují život odsouzeného, a to i po skončení výkonu trestu. Není vyloučené, že pobyt ve vězení u některých jedinců vyvolá takové změny, že pak není schopen začít znovu a sám žít bez podpory normální život, který by okolí akceptovalo. Dlouhodobější pobyty ve vězení vedou k potlačení individuality osobnosti a přizpůsobení se daným podmínkám. Projevy odporu a prosazování vlastního názoru mohou vést až ke sporu s vězeňským personálem. Toto nezbytné potlačení individuality odsouzených osob vede ke ztrátě pocitu odpovědnosti za vlastní rozhodování, což může po propuštění z dlouhého trestu vést až ke ztrátě sociální a psychické způsobilosti k životu na svobodě. (Karabec a kol., 2004)

Naopak krátké tresty odnětí svobody do jednoho roku neposkytují dostatek času na převýchovu pachatele, míra prevence je nízká a z ekonomického hlediska zatěžují vězeňský systém a způsobují jeho přeplněnost. I v případě kratších trestů odnětí

svobody však platí to, že odsouzený opouští své zaměstnání a narušují se dosavadní sociální vazby.

2.4 Příprava na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Bakalářská práce je zaměřená na sociální práci s lidmi, kteří se vrací z výkonu trestu odnětí svobody. Pro začlenění do běžného života bez mříží je žádoucí, aby již ve věznici probíhala příprava na propuštění odsouzených na svobodu. Pobyť ve vězení stejně jako v léčebnách pro psychicky nemocné a dalších obdobných zařízeních má za cíl pomoci lidem, kteří jsou prozatím nuceni žít v odloučení, s jejich resocializací. V této části bakalářské práce popisují přípravu vězňů na návrat domů, na návrat do běžného života.

Vězni a problematika vězeňství jsou velmi bohaté téma. Uvádí se, že jedna třetina vězňů je přesvědčena, že je nevinná – má k tomu vytvořen „falešný příběh o osobě“. Tito lidé nepřicházejí do vězení s potřebou či přáním po změně, tudíž nepocítují potřebu nějaké přípravy na změnu, tedy ani potřebu přípravy na návrat z vězení. A to není vše: o vězních se říká, že nemají schopnost plánovat, přiměřeným způsobem řešit déletrvající náročnou životní situaci. Je to údajně mimo jiné také proto, že u mnoha vězňů je diagnostikováno organické poškození centrální nervové soustavy. Ve věznicích jsou samozřejmě i lidé duševně nemocní, kteří trpí závažným druhem poruchy osobnosti (schizofrenií, depresí, zejména pak antisociální poruchou). (Rieger, 2009)

I taková instituce, jako je věznice, prokazuje, že lidskou vzájemnost nelze umravnit ani v jejím sociálním prostředí, protože „*i v prostředí věznice neustále fungují a neustále se obnovují neformální osobní vztahy – tím více, čím neprodyšněji daný systém diktuje jejich vymýcení...*“ (Strnad, 2000)

Odsouzení, kteří mají snahu pracovat na sobě s cílem vést v budoucnu řádný život, potřebují a očekávají pomoc, která je připraví na návrat do civilního života, na návrat k rodině, na návrat do společnosti, kde budou muset čelit střetům se svou minulostí.

V českém vězeňství existuje celá řada programů, které se věnují přípravě vězňů na

návrat na svobodu. Vězňům nabízejí tyto programy sociální pracovníci a psychologové. Důležitá je ale účast, ochota a motivace ke spolupráci samotného vězně. Spolupráce na základě povinnosti většinou zůstává bez výsledků.

2.4.1 Program zacházení

Jak bylo již uvedeno, aby byl návrat z vězení co možná nejúspěšnější, je nutné s odsouzenými pracovat už v době výkonu trestu odnětí svobody.

V ustanovení § 2 odstavec 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, má oporu snaha o resocializaci odsouzených pomocí tzv. programů zacházení. S odsouzeným se ve výkonu trestu odnětí svobody musí jednat tak, aby se podporovaly jeho postoje a dovednosti, které odsouzenému pomohou po návratu do společnosti a umožní mu vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem. Ustanovení poukazuje na to, že většina odsouzených se po vykonání trestu vrací zpět do společnosti, proto by měl celý výkon trestu směřovat k práci s odsouzeným s ohledem na jeho budoucí propuštění. Obecné vymezení podstatných náležitostí programů zacházení obsahuje § 41 odstavec 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Jde o konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle, způsob a četnost hodnocení.

Program zacházení se zpracovává individuálně pro každého odsouzeného, u něhož délka trestu převyšuje hranici tří měsíců. Podkladem pro zpracování programu je komplexní zpráva o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčinu jeho trestné činnosti. Jestliže si odsouzený nezvolí některou z jemu nabízených variant programu zacházení, plní minimální program stanovený vnitřním řádem věznice, jehož základem je pracovní aktivita odpovídající jeho zdravotnímu stavu. Odsouzený program zacházení stvrzuje svým podpisem a tím se pro něho program stává závazným. Plnění cíle programu zacházení se pravidelně hodnotí, a to jednou za měsíc až šest měsíců, záleží na typu věznice. Hodnocení je pak základním podkladem při přerazování odsouzeného do věznice jiného typu. (§ 39 vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Existují různé typy standardizovaných programů členěných dle typu a závažnosti

spáchaných trestných činů (nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 35/2011):

- PROGRAM 3 Z (Zastav se, Zamysli se, Změň se) je určen pro vícekrát trestané odsouzené, a to převážně za majetkovou trestnou činnost.
- GREPP (reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou) je zaměřen na práci s pachateli odsouzenými za trestné činy násilí na dětech.
- GREPP 2 (navazuje na program GREPP) je dlouhodobý program zaměřený na snižování rizik recidivy po propuštění. Na vytváření programu se podíleli sexuologové z Psychiatrické léčebny v Praze-Bohnicích.
- TP 21 JUNIOR je zaměřen na redukci násilného a agresivního chování mladistvých odsouzených
- Dále věznice např. nabízejí programy pro pachatele dopravních nehod a pro doživotně odsouzené

Každý program zacházení se člení dál na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů.

Specifickou povahu má program zacházení ve výstupních odděleních věznic, kde jsou umístěni odsouzení připravující se na propuštění na svobodu. Úspěšný návrat odsouzených na svobodu, do běžného života a jejich zdárné začlenění do společnosti je jednou z hlavních podmínek pro dlouhodobé snižování recidivy. Program připravuje odsouzené na život bez mříží, má v nich pěstovat samostatnost, snahu prosazení se a orientaci na trhu práce, má v odsouzených vytvářet pracovní návyky, pravidelnost, odpovědnost a sebereflexi. Odsouzené ve věznicích navštěvují koordinátoři sociální péče. Pracovníci výstupních oddělení se snaží vytvářet základní sociální vazby pro odsouzené, kteří jsou bez zázemí, učí odsouzené korespondovat s institucemi a organizacemi, které zajišťují ubytování a zaměstnání.

2.4.2 Návrat z odloučení

Jedním z typů programů zacházení je Program návratu z odloučení. Zapojit se do tohoto programu je vhodné v době zahájení odloučení, bývá součástí terapeutického plánu. Ve

vězení jsou odloučení obyvatelé ostrovů rodin informováni o alternativách programu přípravy na návrat z instituce při zpracování Vstupní dohody. Zahájení programu se pak stanovuje podle plánované délky odloučení. Jestliže je pobyt delší než 7 měsíců, pak je vhodné program zahájit alespoň 13 týdnů před ukončením odloučení.

Vstupní dohoda je dohodou mezi účastníky programu. V případě, že odloučení mají svůj ostrov rodiny a instituce zvažuje možnost zařazení do Programu návratu z odloučení, o němž členové rodiny nic nevědí, je vhodné předat odloučenému a členům rodiny (což může být i jediný partner odloučeného, nemá-li jeho ostrov rodiny více obyvatel) písemnou nabídku s vysvětlením, že v průběhu odloučení v instituci bude odloučený na základě speciálního programu připravován na návrat z instituce, například ke své rodině, s tím, že vrátí-li se ke své rodině, je tento program určen celé rodině a bude zařazen jen se souhlasem rodiny (partnera), jejichž význam je nezastupitelný. (Rieger, 2009)

Cíle Programu Návrat z odloučení jsou (Rieger, 2009):

- zahrnout do procesu terapie – resocializace odloučeného téma partnerství, rodiny, návratu domů po ukončení odloučení, připomenout význam rodiny, domova, partnerství
- vtáhnout členy rodiny do přípravy návratu odloučeného, aby spolupracovali a podíleli se aktivně na přípravě návratu odloučeného z instituce
- připravit odloučeného a členy rodiny na přiměřený návrat, vymezit prostředí návratu a podle toho pak určit obsah a jednotlivé algoritmy návratu (podrobně zmapovat situaci doma u odloučeného, snažit se, aby členové rodiny porozuměli situaci odloučeného, připravit podmínky k přijetí odloučeného, pomoci zorientovat se účastníkům v právních normách)
- zajistit vhodně navazující sociálně-psychologické a preventivně-terapeutické služby, a to po návratu domů
- umožnit odloučenému a členům rodiny otevřený dialog. Zdůraznit, že odloučený a členové rodiny nejsou považováni za „viníky“ odloučení, a že musí společně najít řešení.

Takto vymezené cíle jsou dle Riegera (2009) plněny průběžně, a to jak v rámci oddělené spolupráce odloučeného s průvodcem a oddělené spolupráce členů rodiny s průvodcem nebo konzultantem ve středisku, tak i při navazujících společných konzultacích všech zúčastněných - v terapeutickém prostoru instituce anebo střediska, případně prostřednictvím jiných kontaktů, umožňujících vzájemnou komunikaci. Příprava členů rodiny na návrat odloučeného je nezbytnou součástí Programu na návrat z odloučení. Odsouzený může být zvláště po několikaletém odloučení „jiný“, než býval před výkonem trestu odnětí svobody. Ke změnám mohlo dojít během výkonu trestu odsouzeného i u členů rodiny. Pro členy rodiny má tedy délka odloučení stejný význam jako pro odloučeného.

Významný je každý návrat, ať již odloučení bylo jen na několik týdnů, či na několik let. Vracející se odloučený přestává být odloučeným z ostrova rodiny, vrací se do své původní role člena rodiny, obyvatele ostrova rodiny. Vracející se odloučený je v prvních chvílích návratu po určitý čas částečně přicházejícím hostem, který může být transformován až do role spasitele, nebo vetřelce, a částečně zase členem rodiny, obyvatelem ostrova rodiny. Vrací se již není odloučeným. (Rieger, 2009) Součástí programu po návratu domů odsouzeného jsou i poradenské služby, které se již plně soustřeďují na aktuální témata, která provázejí běžný život členů rodiny.

Aby byl proces začleňování odsouzených do společnosti úspěšný, je třeba navázat na programy zacházení aplikované ve věznicích a pracovat s odsouzenými i po návratu z vězení. Nejlépe je, když na programy probíhající ve výkonu trestu plynule navazuje sociální péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody realizovaná po propuštění. Taková péče se označuje jako postpenitenciární péče a blíže se jí budu zabývat ve čtvrté kapitole bakalářské práce.

V následující kapitole se budu věnovat vymezení rizik sociálního začleňování osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Zaměřím se především na nezaměstnanost, ztrátu bydlení, zadlužení, ztrátu rodinných vazeb, závislosti, recidivu a antisociální poruchu.

3 Rizika sociálního začleňování osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Osoby, které opouštějí brány věznice, by se měly začlenit do běžného života s cílem žít řádně a zanechat za sebou kriminální činnost. Náročný úkol jim stěžuje a jeho výsledek ovlivňuje řada okolností. Již v průběhu výkonu trestu odnětí svobody na osoby působí nejen pozitivní, ale také negativní vlivy, se kterými se musejí vyrovnat. Po jejich propuštění náročnou situaci komplikují další rizikové faktory, které jsou v této kapitole popsány podrobněji. Jsou jimi ztížený přístup ke kvalitnímu bydlení a ztížený přístup na trh práce. Potíže se začleněním a zařazením do běžného života společnosti mají i osoby zadlužené, bez rodinného zázemí, s psychickými potížemi, osoby recidivující a osoby závislé na návykových látkách.

Při zpracování tématu této kapitoly byly čerpány informace převážně z rozhovorů se sociálními pracovníky nestátních neziskových organizací působících na území okresu Rychnov nad Kněžnou, dále pak z rozhovorů se sociálními kurátory na Městských úřadech v Rychnově nad Kněžnou a v Kostelci nad Orlicí a nemalou měrou se do zpracování promítly i mé osobní zkušenosti s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody.

3.1 Nezaměstnanost

Práce v životě člověka plní nepostradatelnou funkci. Ztrátu práce čili nezaměstnanost můžeme označit jako jeden z primárních důvodů sociálního vyloučení osob s kriminální minulostí. Mezi nejvíce ohrožené skupiny uchazečů o zaměstnání patří mimo občanů se změněnou pracovní schopností a absolventů škol i osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se většinou o osoby bez kvalifikace, které nemají v důsledku opakovaných pobytů ve věznici žádné pracovní návyky. Přestože nezaměstnanost v České republice činila v říjnu 2014 7,1 % a statistické údaje dokonce přinesly informaci, že volných míst na trhu práce je od března 2009 nejvíce (tisková zpráva

MPSV ČR, 8.12.2014), stávají se osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody dlouhodobými klienty úřadu práce.

Od osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody společnost očekává, že se vracejí napravené a mají snahu se začlenit do běžného života. K tomu, aby se jim to podařilo, je nutné, aby tyto osoby měly zajištěny finanční prostředky na živobytí a bydlení. Zdrojem příjmu osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody jsou v první fázi po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody sociální dávky, v další fázi by v ideálním případě mělo být zdrojem příjmů zaměstnání.

Mezi překážky, které brání bývalým vězňům ve vstupu na trh práce, patří, jak již bylo uvedeno, nízký stupeň vzdělání, malá či vůbec žádná kvalifikace, absence pracovních zkušeností, neznalost svých práv a povinností a další faktory, kterými jsou např. užívání návykových látek, psychické problémy, špatný zdravotní stav apod. Vzhledem k těmto faktorům nelze předpokládat, že se osobám s kriminální minulostí podaří nalézt zaměstnání s vyšší než minimální mzdou. V praxi je pak velmi častým jevem, že poměr mezi přiznanými sociálními dávkami a výdělkem nemotivuje osoby s kriminální minulostí hledat si zaměstnání a pracovat.

Získání a udržení si práce je jedním ze základních kamenů úspěšného návratu osob propuštěných z výkonu trestu do běžného způsobu života. Pro úspěšné začlenění osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody je důležitá nejenom jejich vlastní motivace k hledání a udržení si zaměstnání, ale i přístup zaměstnavatelů. Tito jedinci se potýkají s odmítavým přístupem společnosti, čelí sociálnímu stigma ze spáchaného trestného činu a také překážkám, které jim brání ve vstupu na trh práce. Jednou ze zásadních bariér pro vstup na trh práce se jeví požadavek bezúhonnosti, v důsledku něhož se tyto osoby stávají prakticky nezaměstnatelné, nemohou si zajistit odpovídající finanční prostředky a jsou tak nuceny spoléhat se na rodinu, využívat pomoci státu formou sociálních dávek, nežádka se nechají zlákat k nelegálnímu přivýdělku, práci „načerno“ nebo se znovu vracejí k páčání trestné činnosti.

Dlouhodobé vyloučení z trhu práce má řadu závažných dopadů, vedle ztráty finančních příjmů dochází k sociálnímu vyloučení osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody a psychickým problémům spojeným s rezignací na další hledání práce a se ztrátou pracovních návyků, dochází k finanční závislosti na sociálních dávkách. Ztráta

příjmů vede k neschopnosti bývalých vězňů hradit náklady na bydlení. Výsledkem je pak dříve či později ztráta bydlení.

3.2 Ztráta bydlení

Téma bydlení u osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody velice často souvisí s motivací a schopností těchto jedinců najít si a udržet si zaměstnání a tím i s možností financovat si přiměřené bydlení.

Značné procento bývalých vězňů žije před výkonem trestu odnětí svobody v různých ubytovnách, azylových domech nebo na ulici. Po návratu z výkonu trestu odnětí svobody se pro ně stává vyřešení otázky bydlení zásadním problémem. K ideálnímu stavu dochází v případě, že má odsouzený zajištěné bydlení před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody.

Brány věznic po výkonu trestu odnětí svobody opouští jen hrstka bývalých vězňů, kteří se vracejí do svých domovů, k rodině nebo na ně čeká někdo blízký.

Jednou z možností řešení problému bydlení je pronájem často malých, hygienicky nevyhovujících a nedostatečně vybavených bytů, které jsou navíc pronajímány za vysoké ceny. Další volbou je pobyt na ubytovnách, ubytování jsou zde podrobeni dodržování domovních a ubytovacích řádů, jejichž ustanovení někdy příliš zasahují do soukromého života a jsou v rozporu s platnými zákony (týká se např. omezené možnosti vodit si do bytu návštěvy). Propuštění zde žijí obvykle na pokojích, kde je více osob, a společné sociální zařízení se nachází na chodbách. Cena za tento druh bydlení je vysoká, na Rychnovsku se pohybuje od 3 000,- Kč do 4 500,- Kč. Pro mnohé propuštěné je toto bydlení dostupné pouze s využitím sociálních dávek určených na bydlení za předpokladu, že má daná ubytovna volnou ubytovací kapacitu (rozhovor se sociálními kurátory, prosinec 2014).

Pokud se problém bydlení propuštěným vyřešit nepodaří, končí „na ulici“, tam se potýkají s dalšími problémy. Těmi jsou především špatné hygienické podmínky a kriminalita, která úspěšné začlenění osob po výkonu trestu odnětí svobody do běžného života velmi komplikuje.

Nejběžnější formou ztráty bydlení je neplacení nájmu a služeb spojených s užíváním bytu. Existuje mnoho důvodů, které vedou k neplatičství. Jsou jimi např. nečekané rodinné výdaje spojené s mimořádnou událostí (nemoc, pohřeb), zadluženost, neschopnost platit vysoké nedoplatky za roční vyúčtování služeb, různé formy závislosti, neschopnost umět hospodařit s finančními prostředky, ztráta nároku na sociální dávky. V této souvislosti hraje velice důležitou roli přístup obcí, jakožto správců bytového fondu, k problému neplatičství projevujícímu se především neochotou obcí uzavírat s neplatiči v případě potřeby splátkové kalendáře. Dalším faktorem ovlivňujícím získání přiměřeného bydlení je nezřídka diskriminující přístup obcí k přidělování obecních bytů rizikovým skupinám obyvatel, tedy i bývalým vězňům. Kromě toho, že sociálních bytů je většinou nedostatek, narážejí žadatelé na neprůhlednost pravidel pro přidělování bytů. Často zde bývá uvedena podmínka vyrovnaných finančních závazků vůči příslušné obci, což bývá velkým problémem. Pokud je byt přidělen, nájemní smlouva je uzavřena zpravidla pouze na dobu určitou, což sice napomáhá dodržování platebních ujednání ze strany nájemníků, ale znamená to pro nájemníky i velkou míru nejistoty, že s nimi nájemní vztah nebude znovu obnoven.

Výraznou úlohu při řešení problémů spojených s bydlením mohou sehrát sociální pracovníci. Terénní sociální pracovníci mohou být nápomocni osobám po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s řešením řady existujících problémů s bydlením (pomoc při dojednání a plnění povinností vyplývajících ze splátkového kalendáře), mohou rovněž působit preventivně a snažit se o motivaci k placení nájmu.

3.3 Zadluženost

Jedním z častých problémů a překážek pro integraci mnoha osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je zadlužení a úkol snažit se dluhy z minulosti uhradit. Hrozí-li těmto osobám postih za neplacení dluhů, uchylující se často k půjčkám od lichvářů a firem poskytujících půjčky s vysokým úrokem. Výše dluhů tak v krátké době narůstá do úrovně, která je nezaplacitelná. Zadlužení se pak ocitají v koloběhu splácení a nekontrolovatelného narůstání dluhů. Tato situace se pro ně stává bez pomoci zvenčí neřešitelnou.

Ve sborníku *Mezi vězením a komunitou* (2008, s. 76) se uvádí, že je překvapující obrovský počet lidí mezi odsouzenými, kteří se potýkají s extrémně vysokou zadlužeností. Problémy, které pro mnoho z nich z této situace vyplývají, často znemožňují po propuštění dotyčným dlužníkům zařadit se do nekriminální komunity. Vysoké srážky ze mzdy a snaha zachovat si alespoň minimální životní standard je tlačí do hledání nelegální práce. Ztráta majetku a vědomí doživotního zadlužení pak napomáhá pasivnímu chování v řešení zadluženosti a páčání trestných činů se tak znovu stává tím nejsnazším způsobem k získání finančních prostředků.

Zdrojem největšího zadlužení osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody jsou dluhy za škody způsobené trestnou činností. V některých případech jde o částky v desítkách tisíc korun, horší varianta nastává, pokud jsou částky milionové. Mezi další dluhy osob opouštějících brány věznic se řadí dluhy na zdravotním a sociálním pojištění, které poměrně často mívají, protože nebyly zaměstnány a nebyly hlášeny v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce. Dále to mohou být částky za náklady trestního řízení, neuhrazené pokuty z minulosti, výživné na děti a podobně.

V případě, že již byla vyměřena exekuce, je před bývalým vězněm v podstatě jediné legální řešení: sehnat si zaměstnání a pracovat za minimální výdělek tak dlouho, dokud dluh nebo jeho část (v případě využití institutu oddlužení) nesplatí. Podle věku, výše mzdy a dalších faktorů to někdy znamená, že daná osoba se dlužného břemene nemusí nikdy zbavit. Pozitivní výsledek ovlivňuje motivace a schopnost osoby aktivně řešit svůj dluhový problém.

A právě dluhy jsou jednou z cest k návratu do vězení. Lidé, kteří se vracejí z výkonu trestu odnětí svobody, musí čelit předsudkům společnosti, řešit existenční otázku bydlení a nutnost zajistit si práci. Mají nedostatečnou finanční gramotnost. Dluhy a exekuce pro ně potom představují další neřešitelný problém. Nesou tak s sebou nálepku trestané osoby, na trhu práce nenacházejí uplatnění a mají pocit, že nemohou dosáhnout na řádný život.

3.4 Ztráta rodinných vazeb

Výkon trestu odnětí svobody není pouze trestem pro osobu samotnou, jeho důsledek postihne také osoby blízké. Jde-li například muž od rodiny s malými dětmi do výkonu trestu odnětí svobody, zákonitě dochází ke ztrátě určitého příjmu, mnohdy pro rodinu existenčního. Sociální tíseň či reálný propad se tak dotkne více než jedné osoby. V případě delších trestů je odluka velkou prověrkou vztahů. Trpí všichni – partneři, zklamaní rodiče, děti bez otců a matek. Mnohým vězňům se proto jejich rodina rozpadá ještě v době výkonu trestu. Tato skutečnost má negativní vliv na psychický stav propuštěného a jeho materiální zabezpečení, které mu v tomto případě chybí.

Pokud odsouzení neztratí rodinné zázemí a mají se po výkonu trestu odnětí svobody kam vrátit, je důležité je na tuto skutečnost připravit. Podporu je nutné poskytnout také rodině, která čeká na návrat odsouzeného.

3.5 Závislosti

Zásadním problémem a značnou překážkou pro návrat z vězení do běžného života jsou závislosti na různých návykových látkách, zejména pak na drogách a také gamblerství.

Lidé závislí na drogách se v drtivé většině případů dopouštějí opětovné trestné činnosti. Do vězení se znovu dostávají za krádeže, jiné přečiny a zločiny pod vlivem drog nebo za jejich distribuci.

Řada českých věznic s uživateli návykových látek výborně pracuje a odlišuje jejich problémy. Dobrým příkladem progresivní praxe je Věznice Příbram. Odsouzení dostanou ve věznici příležitost zbavit se závislosti na droze s pomocí psychologů a sociálních pracovníků. (Zeman, Trávníčková, Štefunková, 2011)

Záruka, že se po odvykací terapii k omamným látkám vězni po propuštění nevrátí, nikde není. Abstinence a její délka je pouze v rukou samotných klientů. Přesto je práce věznic z pohledu těch, co pomáhají po propuštění, hodnocena kladně. Neřešená závislost by již tak složitou situaci propuštěného vězně podstatně více komplikovala. K problému by

došlo například při řešení otázky bydlení. Závislý člověk se hůře ubytovává, protože ubytovací zařízení mají své řády, které ubytování těchto osob vylučují.

Závislý člověk, pokud odvykací léčba není úspěšná, uspokojení své závislosti většinou znovu řeší pácháním trestné činnosti.

3.6 Recidiva

Některé osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody a také osoby, kterým za jimi spáchanou trestnou činnost, byl rozsudkem soudu uložený jiný trest, mnohdy nejsou schopné se adaptovat do běžného života a opakovaně se dopouštějí trestné činnosti. Jde o recidivu a osoby, které se této činnosti dopouštějí, jsou recidivisté.

Pojem recidiva neboli opakování se užívá v mnoha vědních oborech. Na recidivu lze pohlížet z pohledu kriminologie, kde recidivu představuje opětovné spáchání trestného činu bez ohledu na to, zda byl pachatel za předchozí trestný čin stíhán a odsouzen. V anglosaské odborné literatuře se v této souvislosti setkáváme s pojmy: chronický pachatel (chronic offender), zločinec ze zvyku (habitual offender), kriminální životní styl (criminal lifestyle), případně kriminální kariéra (criminal career). Ve smyslu trestního práva se recidivou rozumí spáchání nového přečinu nebo zločinu, a to poté, co byl pachatel za předchozí přečin či zločin pravomocně odsouzen. (Šámal, 2010)

Je známo, že pravděpodobnost recidivy stoupá s počtem uvěznění a je také vyšší, čím je pachatel při spáchání svého prvního trestného činu mladší. Recidivu můžeme dále dělit na obecnou, kdy dochází k opětovnému odsouzení za jakýkoli delikt, a specifickou, kdy došlo k odsouzení za stejný delikt již v minulosti. O závažné recidivě mluvíme u opakovaného spáchání deliktů s vyšší mírou trestu. (Marešová, 2011)

K hlavním společenským problémům kriminální recidivy patří nejen její trvale vysoký podíl na trestné činnosti, ale hlavně trvalá odolnost recidivistů k intervenčním programům společnosti snažící se o korekci jejich antisociálního chování a jejich negativní vliv na ostatní, zejména mladé a začínající delikventy. Ten se projevuje především v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody, kde zaujímají recidivisté dominantní postavení a ovlivňují ostatní odsouzené mnohdy více než vězeňský

personál. Krom toho také rekrutují „nováčky“ jako své budoucí spolupachatele. (Marešová, 2011, s. 78)

Recidivisté jsou osoby, které jsou odolné vůči snahám společnosti začlenit je, pomocí různých programů, do běžného nekriminálního života. Je nutné si uvědomit, že recidivista je osobnost, která zvažuje své činy, dokáže kalkulovat a především racionálně myslet. Jde o pachatele, kteří jsou mnohdy velmi dobře znalí práva.

Určitou prevencí recidivy je pak samotné zacházení s odsouzenými v době jejich výkonu trestu. Věznice nabízejí programy cílené na změnu jejich chování. U extrémně nebezpečných pachatelů s násilnickými a sexuálními sklony se jako nejúčinnější jeví dlouhodobá izolace od společnosti. Detence dle Marešové (2011) jako preventivní program nemůže být součástí výkonu trestu, ale měla by navazovat na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody v tzv. ochranných detenčních zařízeních.

3.7 Antisociální porucha

V roce 2001 byl ve 12 západních zemích realizovaný výzkum, při kterém byla antisociální porucha mezi vězni zjištěna u 47 % mužů a 21 % žen. (Koukolík, 2002)

Antisociální porucha ASPD je porucha osobnosti, která je charakterizována nedostatkem empatie nebo lítosti či pohrdáním. Projevuje se lhaním, ignorováním či narušováním práv druhých, neschopností přizpůsobit se společenským normám a také ztrátou výčitek svědomí.

Lidé s touto poruchou jednají impulzivně, za účelem vlastního zisku manipulují emocemi dalších lidí. Mezi další typické rysy osob s ASPD patří nespolehlivost, nezodpovědnost, neschopnost dodržet závazky (pracovního či finančního charakteru) a plánovat dopředu. Tíhnou k demonstrativní bezohlednosti k právům, vlastnictví a bezpečí dalších jedinců. Prokazují se krutostí k lidem i zvířatům. Typické pro ně je, že ze svých selhání viní druhé, od rodičů až po samotný politický systém. Tito lidé mohou mít až nadprůměrnou inteligenci, bývají zajímaví a tím, že mají schopnost oklamat a manipulovat okolí, dosahují i významných pozic.

Plně vyvinutá antisociální porucha se dá podle tvrzení odborníků poznat – projevuje se již v dětství, výrazně pak v období dospívání. Její příčiny jsou údajně dědičné a rozvíjí je vlivy prostředí, včetně náhod, které mohou tyto dispozice různě směřovat. Lidé s antisociální poruchou prý nepotřebují spolupracovat při řešení svých témat, protože oni za nic nemohou. Mají tzv. „sníženou věrohodnost“, tj. vykládají si události tak, aby z toho měli prospěch. (Rieger, 2009)

Osoby s ASPD jsou přesvědčeny o tom, že za jejich problémy může někdo jiný. Tento fakt ale na druhou stranu zesiluje jejich nedůvěru k ostatním. Proto vězni s asociální poruchou mají problém najít vztah k zaměstnancům věznic, bez ohledu na jejich vstřícnost. Ve vězení pak mají snahu personál zmanipulovat. Používají metody zastrasování, okouzlení a mají snahu své okolí přelstít. Nabízená spolupráce v nich vyvolává podezření již proto, že vězni jsou negativističtí k jakýmkoli aktivitám, které by měly vést ke změně v jejich způsobu života. Z těchto důvodů vyplývá, že budou s největší pravděpodobností na jakékoli programy, včetně programů na přípravu na odchod z instituce, reagovat negativně, nedůvěřivě a nebudou mít zájem aktivně spolupracovat.

To vede, jak uvádí Rieger (2009), u některých odborníků k závěru, že je třeba se smířit s tím, že jim téměř není pomoci. Dále uvádí, že čtvrtina recidivistů v zásadě není schopná žít bezkonfliktně mimo zdi vězení. Což je tvrzení, které se děje v podmínkách, kdy nikdo nespolupracuje se světem za zdmi věznic, tj. vězni nemají příležitost připravovat se na život po ukončení odloučení. A tuto příležitost nemá ani svět za zdmi – „venku“... To samo je již jedním ze zdrojů možných konfliktů.

Podpora osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody při překonávání rizik spojených se sociálním začleňováním do společnosti je jedním z úkolů postpenitenciární péče. V následující kapitole bude vysvětlena a popsána pomoc společnosti osobám s kriminální minulostí prostřednictvím sítě sociálních institucí, sociálních služeb a péče. Tyto instituce a organizace prostřednictvím plnění svých úkolů vytvářejí podmínky pro resocializaci osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

4 Postpenitenciární péče

Pomoc a péče poskytovaná lidem po návratu z vězení do života na svobodě se nazývá postpenitenciární péče. (Černíková, 2008) Jejím cílem je podpořit osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody při začleňování do společnosti. Je důležitým nástrojem prevence recidivy páchání trestné činnosti propuštěných osob. V rámci postpenitenciární péče je odsouzeným poskytována pomoc při hledání práce, zprostředkování ubytování, finanční podpora, pomoc se začleňováním do společnosti, výchovné a poradenské služby.

Postpenitenciární péče znamená nabídku sociální služby propuštěnému, avšak může ji pojmout jako specifický druh sekundární a zejména terciární prevence a to v širokém spektru působnosti (recidiva kriminálního chování, relaps v oblasti alkoholu nebo drog, neadekvátní sociální jednání atd.). (Sochůrek, 2007)

Postpenitenciární péče může být dobrovolná, založená na vůli jedince nebo nucená, stanovena soudem. Pokud má být dosaženo efektivního výsledku, je nutné, aby navazovala na péči v penitenciárním prostředí. Propojením spolupráce následně dochází k prohloubení kontinuální sociální péče. Mezi hlavní subjekty kontinuální sociální péče patří sociální pracovník Vězeňské služby ČR, sociální kurátor, Probační a mediační služba ČR a další subjekty.

4.1 Pomoc v hmotné nouzi

Sociální zabezpečení jako součást sociální politiky a jako prostředek k uskutečňování jejích úkolů a cílů můžeme obecně chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím a pomocí se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí občanů. (Krebs, 2005)

Jedním z opatření, kterými stát bojuje proti sociálnímu vyloučení, je pomoc v hmotné nouzi. Osobou v hmotné nouzi je osoba nebo rodina, která nemá dostatečné příjmy a jejíž celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na takové úrovni, která je ještě přijatelná pro společnost. Zároveň si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit a vyřešit tím svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním. Těmito objektivními důvody se rozumí zvýšení příjmů řádným uplatněním nároků a pohledávek či prodejem nebo jiným využitím majetku. Příjmy, které jsou zjišťovány při posuzování nároku na dávku a její výši, jsou stanoveny v zákoně o životním a existenčním minimu. (MPSV, 2015)

Osoby, které opouštějí brány věznice, mohou ihned požádat o jednu ze tří dávek hmotné nouze. Jedná se o mimořádnou okamžitou pomoc, doplatek na bydlení a příspěvek na živobytí. K tomu je nutné, aby splnily podmínky poskytnutí sociální dávky, doložily platný občanský průkaz, doklad o propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a také doklad o evidenci na úřadu práce.

Osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody se poskytuje mimořádná okamžitá pomoc v maximální výši 1.000,- Kč. O poskytnutí mimořádné okamžité pomoci propuštěnému rozhoduje na základě jeho žádosti sociální kurátor, vyplácena je pak pracovníky úřadu práce.

Dalšími dvěma dávkami hmotné nouze jsou doplatek na bydlení a příspěvek na živobytí. Příspěvek na živobytí je základní sociální dávka, která může být vyplácena pravidelně každý měsíc, dokud trvá stav hmotné nouze. Stanovení částky příspěvku na živobytí je pro každou osobu individuální a je závislé na částkách životního a existenčního minima, pro jednotlivce činí částka životního minima 3.410,- Kč a existenčního minima činí 2.200,- Kč. Výše příspěvku na živobytí se udává jako rozdíl mezi náklady na živobytí osoby nebo rodiny a jejich příjmem, od kterého jsou následně odečteny přiměřené náklady na bydlení. Přiměřenými náklady na bydlení jsou náklady na bydlení, maximálně však do výše 30 %, v Praze do výše 35 % příjmu osoby či rodiny. Částka může být dále zvýšena, a to až na úroveň životního minima jednotlivce (3.410,- Kč), případně i více, pokud například jednotlivec má ze zdravotních důvodů dietní stravování a podobně. (MPSV, 2015)

Doplatek na bydlení se poskytuje osobám ve hmotné nouzi v případě, kdy jsou příjmy jednotlivce nebo rodiny včetně příspěvku na bydlení nedostačující. Předpokladem je, že

osobě je přiznán nárok na příspěvek na živobytí. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení, jakými jsou například zaplacení nájmu nebo služeb spojených s bydlením a nákladů na energie, zůstala osobě nebo rodině částka na živobytí. (MPSV, 2015) Doplatek na bydlení nemusí být přiznán, pokud žadatel odmítne levnější bydlení odpovídající stavebním a hygienickým standardům, doplatek na bydlení dostávají také pouze klienti ubytoven poskytujících kvalitní služby a to pouze se souhlasem příslušné obce.

Výše uvedené sociální dávky mohou pomoci propuštěným osobám z vězení zajistit si a financovat téměř okamžitě alespoň přechodné ubytování na ubytovnách.

4.2 Subjekty participující na práci s bývalými vězni

Dokument, který upravuje poskytování sociálních služeb, je zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Sociální služby poskytované v rámci postpenitenciární péče jsou poskytované veřejnou správou nebo nestátními neziskovými organizacemi. Osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody se poskytují ve většině případů služby, které jsou cíleny obecně na osoby nacházející se v tíživé sociální situaci. Specializované služby jsou poskytovány nestátními neziskovými organizacemi a jejich nabídka je nedostatečná. Můžeme říci, že v současné době neexistuje ucelený program, který by řešil tíživou sociální situaci této skupiny obyvatel.

4.2.1 Sociální pracovník Vězeňské služby ČR

Vězení může být místem rozvoje sociálních dovedností, místem přípravy na budoucí profesi a současně místem, z něhož je přechod do civilního prostředí pečlivě plánován a monitorován. (Matoušek, 2003)

Sociální pracovník vězeňské služby musí splňovat ustanovení zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Základním úkolem sociálního pracovníka je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Sociální pracovník je zaměstnancem Vězeňské služby ČR. V průběhu pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody s vězňem pracuje s cílem připravit

ho na návrat do společnosti. Odsouzenému poskytuje soustavnou sociální pomoc, zpracovává jeho sociální anamnézu, motivuje ho k tomu, aby se zabýval svojí sociální situací a aktivně ji řešil. V rámci kontinuální péče spolupracuje s rodinou odsouzeného, sociálním kurátorem a dalšími institucemi. (*Mezi vězením a komunitou*, 2008)

4.2.2 Sociální kurátor

Sociální kurátor pracuje s osobami ohroženými sociálním vyloučením. Do této skupiny patří také osoby ve všech fázích trestního řízení - ve vazbě, při soudním řízení, ve výkonu trestu odnětí svobody a po propuštění. Působí na městských úřadech, obecních úřadech s rozšířenou působností nebo na odděleních sociální prevence při magistrátech měst. Pracovní náplň a působnost sociálního kurátora je odvozena z § 92 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který ukládá povinnost obecním úřadům obcí s rozšířenou působností koordinovat poskytování sociálních služeb a poskytovat sociální poradenství.

Péče o propuštěného probíhá v rámci kontinuální péče a začíná již ve výkonu trestu odnětí svobody. Sociální kurátor spolupracuje se sociálním pracovníkem Vězeňské služby ČR. Odsouzenému napomáhá při řešení osobních a rodinných záležitostí. Propuštěným osobám poskytuje potřebné informace, které napomáhají při jejich přechodu a adaptaci z výkonu trestu odnětí svobody do běžného života, při řešení možnosti ubytování, vyřízení osobních dokladů, vyřizování dávek pomoci v hmotné nouzi, sociální kurátor poskytuje informace o možnostech podpory pro členy rodiny, poradenství v oblastech práva, vzdělávání a zaměstnání, v případě zájmu klienta je přítomen při různých jednáních. Sociální kurátor rozhoduje o přiznání dávky mimořádné okamžité pomoci.

V osobní a profesní rovině musí konečný i počáteční vztah mezi pracovníkem a klientem stát jednoznačně na oboustranném vztahu důvěry a respektu, kde oběma stranám musí být jasný cíl a způsob jeho dosažení.

Někteří klienti mají k sociálnímu kurátorovi značnou důvěru a často mu svěří i velmi důležité informace a samozřejmě se jedná o proces navazování důvěry v rámci kontinuální sociální práce.

4.2.3 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba provádí v rozsahu stanoveném zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě nebo zvláštním zákonem úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. Probační a mediační služba je organizační složkou České republiky a v trestním řízení provádí úkony probace a mediace. Dohled nad její činností provádí Ministerstvo spravedlnosti ČR, přičemž ministr spravedlnosti má jako svůj poradní orgán v této oblasti zřízenou Radu pro probaci a mediaci. Její právní úprava je obsažena v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. (Probační a mediační služba ČR, 2015)

Probací se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Mediací se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného. (zákon č. 257/2000 Sb.)

K hlavním cílům působení Probační a mediační služby patří (Probační a mediační služba, 2015):

- Integrace pachatele
Probační a mediační služba usiluje o začlenění obviněného do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.
- Participace poškozeného

Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění a obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry v spravedlnost.

- Ochrana společnosti

Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestními řízeními efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

4.2.4 Nestátní subjekty

Až na výjimky každý, kdo má v ČR záznam v rejstříku trestů, nechce v trestné činnosti pokračovat a stojí o běžný život, musí se vyrovnat s určitými problémy. S trochou nadsázky lze říci, že štěstí má ten, pro koho je to hlavně nesnadná otázka překonání předsudků zaměstnavatele. Trend je totiž takový, že stále více osob musí vedle toho rovněž splácet dluhy, které vznikly trestnou činností nebo například na veřejném zdravotním pojištění. Nemalé je i procento těch, kteří musí využít sociální služby včetně nocleháren a azylových domů. Riziko recidivy nebo úpadku do bezdomovectví je nejbližší, pokud se u osob propuštěných z vězení, zvláště po delší době, tyto tři hlavní problémy protnou a vytvoří nepříjemný začarovaný kruh. Jde-li o člověka bez znalostí systému sociální pomoci, podpory a přátel, cesta ven vede, kromě zapojení silné vůle a sebezapření daného člověka, jedině skrze intervenci sociálního pracovníka a organizací, které nabízejí různé typy sociálních služeb. (Za branou, 2015)

V České republice existuje řada nestátních neziskových organizací, se kterými spolupracují sociální pracovníci věznic, městských úřadů i pracovníci Probační a mediační služby. Mnohé z těchto organizací si kladou za cíl napomáhat s reintegrací osob propuštěných z výkonu trestu do běžného života, nabízejí poradenství, poskytují různé typy sociálních služeb a vzdělávacích programů. Všechny organizace, které jsou níže uvedeny a jejichž činnost je ve stručnosti popsána, jsou cíleny na integraci lidí s kriminální minulostí a jejich znovu začlenění do společnosti.

Za branou, o. s.

Cílem organizace je aktivně přispívat ke znovu začlenění osob, které se po propuštění ocitly v tíživé situaci, kdy nemají k dispozici přiměřené bydlení ani práci. Sdružení napomáhá těmto klientům formou poskytování sociálních služeb, právního poradenství a nabídkou pastoračního vedení propuštěných vězňů. V nabídce služeb je i celá řada seminářů, které slouží k prezentaci dobré praxe a výměně inspirací.

Na otázku, zda má smysl pomáhat osobám s trestní minulostí, odpovídají pracovníci občanského sdružení Za branou takto (Za branou, 2015):

Z vlastní zkušenosti víme, že ne všem „kriminálům“ je vhodné pomáhat. Snažíme se proto neházet perly těm, kteří je pošlapou, ale pouze těm, kteří mají vůli ke změně a práci na sobě. Těm, kterým pomoc skutečně pomůže.

Byť svou práci děláme s láskou a profesním nasazením, tak neprovozujeme žádný baby-sitting. Všechna tíha změny leží vždy na propuštěném vězni, my jen hlídáme, aby mu závaží nepřiměřených nároků a nereálných představ nezlomilo vaz.

Máme za sebou zdařilé případy, kdy si čerstvě propuštěný vězeň za naší drobné pomoci postupně našel práci, vyřešil právní problémy a našel bydlení. Žije dnes spokojeně a trestnou činnost znovu nepáchá. Vyvážená, profesionální pomoc, která nevede k závislosti, ale k samostatnosti, proto, jak věříme, má smysl.

Rubikon centrum, o. s.

Tato nestátní nezisková organizace vznikla již v roce 1994 pod svým původním názvem Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici. Později se organizace přejmenovala na Sdružení pro probaci a mediaci v justici. Sdružení velmi těsně spolupracuje s Probační a mediační službou ČR, podílelo se rovněž na vypracování zákona o Probační a mediační službě ČR. Hlavním cílem organizace je snaha o prevenci kriminality a o efektivní řešení následků páchaných trestných činů. V současné době se činnost zaměřuje především na pomoc osobám ohroženým sociálním vyloučením v oblasti hledání a udržení si zaměstnání, dále pak poskytuje poradenství a pomoc týkající se oddlužení. (Rubikon centrum, 2015)

Úspěšnou činnost vyvíjí pracovní agentura založená při občanském sdružení Rubikon. Agentura zajišťuje pracovní místa pro osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, tedy pro osoby se zápisem v rejstříku trestů, dále pak nabízí zaměstnavatelům zřizování dotovaných pracovních míst. Agentura se inspirovala ve své činnosti britskou agenturou Working Chance, která zprostředkovává práci ženám ve výkonu trestu. (Mezi vězením a komunitou, 2008) V loňském roce byl ukončen projekt realizovaný společně s výše uvedenou britskou agenturou, jehož cílem bylo získat zkušenosti a inspiraci v oblasti metod práce se zaměstnavateli a klienty při jejich zaměstnávání.

Další službou občanského sdružení je reintegrační mentoring, díky které mohou osobám po výkonu trestu pomáhat s návratem do běžného života v oblasti bydlení, zaměstnání a zadluženosti vyškolení pracovníci – „profesionální kamarádi“, přičemž vztah mezi klientem a mentorem je vnímán jako vztah dvou lidí, kteří nechtějí, aby se ten jeden z nich vrátil zpátky do vězení. Oba chtějí, aby se mu vedlo, a oba se snaží nalézt nějaké vhodné řešení, jak k tomu dojít, ovšem v rukou to má jen jeden z nich. (Mezi vězením a komunitou, 2008) Tato služba vznikla díky zapojení do úspěšného, laickou i odbornou veřejností velice kladně hodnoceného Projektu Šance zaměřeného na zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

Helpion, o.p.s.

Obecně prospěšná společnost Helpion sídlí v Rychnově nad Kněžnou. Posláním společnosti je poskytování pomoci a podpory osobám sociálně vyloučeným nebo ohroženým sociálním vyloučením společně s podporou doplňkových a navazujících služeb ke službám sociální prevence. Organizace byla založena za účelem poskytování obecně prospěšných služeb, jako je realizace programů podporujících návrat znevýhodněných osob na trh práce, dále je v současné době ve spolupráci s odborem sociálních věcí Městského úřadu v Rychnově nad Kněžnou realizován program na podporu finanční gramotnosti. Od listopadu 2013 probíhá pilotní projekt dostupného bydlení. Účastníci tohoto programu za podpory pracovníků Helpionu učí klienty dovednostem potřebným pro získání a udržení si vhodného bydlení a zároveň prochází víceúrovňovým systémem bydlení přístupným oběma směry.

Veřejná služba je institut účinný od 1.1.2009, upravený §18 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi a společnost je pro Městský úřad v Rychnově nad Kněžnou poskytována od září 2009, od 1.1.2012 je poskytována na základě smlouvy s krajskou pobočkou Úřadu práce v Hradci Králové. Veřejnou službou se rozumí pomoc obcím nebo dalším subjektům zejména v oblastech zlepšování životního prostředí, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, dále pak pomoc v oblasti kulturního a sportovního rozvoje a sociální péče. Veřejná služba je vykonávána osobami nacházejícími se v hmotné nouzi a osobami vedenými v evidenci uchazečů o zaměstnání na základě písemné smlouvy uzavřené s krajskou pobočkou Úřadu práce po dohodě s obcí nebo dalším subjektem. Za výkon veřejné služby nenáleží odměna. Veřejná služba napomáhá rozvíjení pracovních schopností a dovedností osob, které dlouhodobě nemají trvalé zaměstnání a mají objektivní problémy s nalezením vhodného zaměstnání. Má i důležitý sociální rozměr, podporuje sociální začleňování osob, zvyšuje podíl lidí na životě obce či komunity. Veřejná služba je dle názoru Ministerstva práce a sociálních věcí jedním z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti a měla by být součástí komplexnější práce s klienty.

Obecně prospěšná společnost Helpion podporuje reintegraci svých klientů i prostřednictvím poskytování veřejně prospěšných prací. Jedná se o časově omezené pracovní příležitosti vytvořené především pro obtížně umístitelné a dlouhodobě nezaměstnané uchazeče evidované úřadem práce. Toto získané pracovní uplatnění je krátkodobého charakteru, nejdéle však na dobu dvanácti po sobě následujících měsíců ode dne sjednaného nástupu uchazeče o zaměstnání do pracovního poměru. Práce je vykonávána ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí v Rychnově nad Kněžnou a jeho okolí. Vytvoření těchto pracovních míst napomohlo k umístění dlouhodobě a opakovaně evidovaných uchazečů o zaměstnání a současně bylo přínosem k zabezpečení úklidu a údržby ve městě. (vlastní zdroj – rozhovor s paní Simonou Kalousovou)

Občanská poradna OD5K10, o. s.

OD5K10, o. s. („od pěti k deseti“) je nestátní nezisková organizace se sídlem v Rychnově nad Kněžnou. Vznikla v roce 2001 za účelem poskytování služeb sociálního poradenství dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Cílem

poradny je nabídnout lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci bezplatnou, diskrétní a nestrannou pomoc a podporu při řešení jejich problémů. Občanská poradna poskytuje rady, informace a pomoc všem občanům, kteří se na ni obrátí. Usiluje o to, aby občané netrpěli neznalostí svých práv a povinností, neznalostí dostupných služeb nebo neschopností vyjádřit své potřeby či hájit své oprávněné zájmy. Poskytuje poradenství v oblasti oddlužení, sestavování rodinného rozpočtu, rady k insolvenčnímu řízení, návody při jednání s věřiteli, pomoc při tvorbě splácení dluhů.

Občanská poradna OD5K10, o. s. není právní poradnou. Odborní poradci podávají informace vycházející z příslušných právních norem a dalších předpisů, tzn. nemohou navrhopat ani nenavrhují právní řešení situace. (vlastní zdroj - rozhovor s Mgr. Hanou Balcarovou)

Laxus, o. s.

Na území okresu Rychnov nad Kněžnou působí i organizace Laxus, o. s., která prostřednictvím realizace odborných programů pro uživatele drog a jejich blízké napomáhá snižovat negativní dopady spojené s užíváním drog na společnost. Činnost této organizace se zaměřuje na uživatele drog a osoby jim blízké. Na organizaci se může obrátit i propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody, pokud řeší problém spojený s užíváním drog nebo se potýká se závislostí na drogách. (Laxus, 2015)

Výše zmíněné cílové skupině jsou poskytovány sociální, zdravotní a adiktologické služby. Odborná práce a činnost organizace je založena na přístupnosti, profesionalitě, kvalitě, individuálním přístupu ke klientovi a respektování zájmu veřejnosti.

Laxus, o. s. počátkem roku 2013 zahájilo projekt s názvem „Zpátky, jinak“. Projekt je financován z Evropského sociálního fondu a probíhá v šesti věznicích v Libereckém, Královéhradeckém, Pardubickém a Středočeském kraji a také v Ambulantních centrech v Hradci Králové a Pardubicích. Projekt bude zajišťovat odborné poradenství a následnou péči, která umožní bývalým vězňům a drogově závislým návrat do společnosti a na trh práce. Už během trestu bude klientům zajištěna léčba závislosti, která bude zajištěna po propuštění z vězení těm, kteří dokončí léčbu, pracovníci pomohou s hledáním práce, bydlení, s řešením zadlužení a obnovou rodinných vztahů. (Krajské listy, 27.2.2013)

Tato kapitola podala výčet různých institucí a organizací poskytujících poradenství, intervenci a pomoc osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky. Cílem všech výše uvedených subjektů podílejících se na realizaci postpenitenciární péče je podpořit osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody ve znovu začlenění se zpět do společnosti. Pomoc se odehrává formou poradenství, sociální nebo psychologické podpory v různých životních situacích, do kterých se tito jedinci po návratu z vězení dostávají. Rovněž je těmto osobám poskytnuta pomoc při hledání zaměstnání, jsou jim nabízeny různé programy na zvyšování kvalifikace a získávání bydlení. Zmíněné aktivity směřují k naplnění základních podmínek pro úspěšnou resocializaci osob s kriminální minulostí, těmito podmínkami jsou především získání a udržení si zaměstnání a možnost získání přiměřeného bydlení. Postoje samotných osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody vztahujícími se k problematice úspěšného začleňování do běžného způsobu života budou analyzovány v praktické části bakalářské práce.

5 Výzkumné šetření mezi osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody na území okresu Rychnov nad Kněžnou

V teoretické části bakalářské práce jsem se zabýval tématem výkonu trestu odnětí svobody, riziky sociálního začleňování osob propuštěných z výkonu trestu a postpenitenciární péčí, která je bývalým vězňům poskytována.

V praktické části se budu věnovat problematice znovu začleňování osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti. Záměrem je také zjistit, čeho se odsouzení nejvíce obávají po propuštění z výkonu trestu a kdo jim je schopen při řešení těchto situací poskytnout pomoc.

5.1 Formulace hlavního cíle, dílčích cílů, transformační tabulka

Hlavním cílem mé práce je zjistit, jaké zkušenosti mají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody se začleňováním se zpět do společnosti se zaměřením na problematiku uplatnění se na trhu práce, zajištění si přiměřeného bydlení a využívání sociální pomoci.

Tento výzkum si dále klade za cíl pomocí kvantitativní metody výzkumu zjistit, jakým způsobem jsou schopny osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody najít si práci (viz DC 1) a zda mají možnost zajistit si přiměřené bydlení (viz DC 2). Prostřednictvím dalšího dílčího cíle výzkumu jsem zjišťoval, jaké možnosti pomoci využívají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody (viz DC 3). V neposlední řadě chci také potvrdit, nebo vyvrátit předpoklad, že nalézt zaměstnání a odpovídající bydlení pro osoby propuštěné z výkonu trestu je velmi obtížné a snižuje se tak jejich šance na začlenění do společnosti. Zkoumání podrobím také předpoklad, že se osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody obracejí na sociálního kurátora pouze v souvislosti s žádostí o výplatu sociální dávky.

Tabulka 1 - Transformační tabulka dílčích cílů do tazatelských otázek

<p>Cíl: Zjistit, jaké zkušenosti mají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody se začleňováním se zpět do společnosti se zaměřením na problematiku uplatnění se na trhu práce, zajištění si přiměřeného bydlení a využívání sociální pomoci.</p> <p>Dílčí cíle: DC1: Zjistit, jakým způsobem jsou schopny osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody najít si práci. DC2: Zjistit, zda mají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody možnost zajistit si přiměřené bydlení. DC3: Zjistit, jaké možnosti pomoci využívají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody.</p>				
Dílčí cíle	Způsob zjišťování	Zdroj zjišťování	Tazatelské otázky (TO)	
DC 1	dotazník	dle specifikace souboru respondentů	TO 11 TO 12 TO 13 TO 14	Měl/a jste po návratu z vězení zajištěnou práci? Pokud ANO, označte, kdo Vám ji pomohl zajistit? Byl po Vás při hledání zaměstnání požadován výpis z rejstříku trestů? Subjektivně ohodnoťte tvrzení týkající se problematiky pracovního uplatnění uvedená v tabulce. Jak příliš se po návratu z vězení obáváte níže uvedených faktorů (ztráta bydlení, ztráta práce, recidiva, zadlužení, závislost)?
DC 2	Dotazník	dle specifikace souboru respondentů	TO 7 TO 8 TO 9 TO 10 TO 14	Měl/a jste po návratu z vězení zajištěné bydlení? Pokud ANO, označte, kdo Vám pomohl se zajištěním bydlení. Jakým způsobem jste řešil/a bytovou situaci? Z jakých zdrojů financujete Vaše bydlení? Můžete si dovolit financovat koupi bytu nebo pronájem bytu? Jak příliš se po návratu z vězení obáváte níže uvedených faktorů (ztráta bydlení, ztráta práce, recidiva, zadlužení, závislost)?
DC 3	dotazník	dle specifikace souboru respondentů	TO 15 TO 16 TO 17 TO 18 TO 19	Jak Vám napomohly níže uvedené faktory po návratu z vězení (zaměřeno na pomáhající subjekty)? Vyberte tvrzení, se kterým souhlasíte (zaměřeno na pomoc sociálního kurátora). Označte, z jakého důvodu jste po návratu z vězení kontaktoval sociálního pracovníka/kurátora. Myslíte si, že jste schopen/a po propuštění z vězení zcela sám/a a bez podpory druhých (rodiny, státu, jiných institucí a organizací) žít běžným způsobem života? Máte informace o institucích a organizacích, které by Vám mohly pomoci po návratu z vězení?

Zdroj: vlastní zpracování

5.2 Odůvodnění zvolené výzkumné strategie

Pro výzkumné šetření jsem zvolil kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření.

Pro tento typ výzkumu jsem se rozhodl především z tohoto důvodu: původně jsem chtěl zvolit kvalitativní metodu výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů s respondenty. Oslovil jsem dva respondenty, bývalé vězně, ale vzhledem k mé profesi policisty docházelo ze strany respondentů k účelovému zkreslování odpovědí na mé otázky.

Kvantitativní výzkum umožňuje reprezentativní šetření části populace, které lze následně zobecnit. Jedná se o časově a finančně nenáročnou metodu sběru dat, poskytuje přesná numerická data a jistotu, že výsledky výzkumu jsou nezávislé na výzkumníkovi.

Kvantitativní metoda pracuje s číselnými údaji, zjišťuje množství, rozsah, četnost výskytu jevů. Číselně vyjádřené údaje se dají matematicky zpracovat, lze vyjádřit jejich absolutní nebo relativní četnost, případně použít další statistické metody. Co se týká postoje výzkumníka ke zkoumaným jevům respondentů, ten se při šetření pomocí kvantitativní metody snaží udržet odstup od zkoumaných jevů, čímž je zabezpečena nestrannost pohledu. (Gavora, 2010)

Dle Hendla má kvantitativní výzkum i své slabé stránky. Mezi hlavní nevýhody patří: „...*kategorie a teorie použité výzkumníkem nemusejí odpovídat lokálním zvláštnostem, výzkumník může opominout fenomény, protože se soustřeďuje pouze na určitou teorii a její testování a ne na rozvoj teorie, získaná znalost může být příliš abstraktní a obecná pro přímou aplikaci v místních podmínkách, výzkumník je omezen reduktivním způsobem získávání dat...*“ (Hendl, 2005, s. 49).

Vzhledem k většímu vzorku respondentů – bývalých vězňů jsem se rozhodl použít techniku anonymního dotazníku – viz příloha č. 1. Jedná se o velmi rozšířenou metodu sběru dat spočívající v tom, že respondent sám písemně odpovídá na otázky uvedené v dotazníku. Respondent není ovlivňován tazatelem. Dotazníkovým šetřením lze získat oproti jiným výzkumným metodám velké množství informací v relativně krátkém čase. Výhodou dotazníku je jeho snadná administrace a vysoká míra anonymity, klade ovšem

velké nároky na ochotu respondenta a dalším negativem je nízká návratnost. (Disman, 1993)

Pro účely svého výzkumu jsem použil standardizovaný dotazník (viz příloha A), ve kterém se nacházejí uzavřené a polouzavřené otázky s možností dvou a více variant odpovědí, u některých je nabídnuta možnost odpověď rozšířit, ve dvou případech jsem použil škálové otázky. Dotazník byl vyplňován písemně. Vzhledem ke zvolené cílové skupině respondentů a její obecně předpokládané nižší úrovni vzdělání jsem měl snahu otázky formulovat jednoduše a co možná nejsrozumitelněji. Z tohoto důvodu jsem volil i menší počet tazatelských otázek. Dotazník je tedy tvořen souborem 19 otázek, které jsou rozděleny do 4 okruhů. Dotazník obsahuje představení se respondentovi, objasnění důvodu výzkumu a ujištění o anonymitě výzkumu. Otázkami (č. 1 – č. 6) zjišťuji základní informace o respondentovi, okruh otázek (č. 7 - č. 10, č. 14) se zaměřuje na problematiku bydlení respondentů (viz DC 2), třetí část otázek (č. 11 – č. 14) se věnuje problematice vstupu osob propuštěných z výkonu trestu na trh práce (viz DC 1), poslední část (č. 15 – č. 19) zodpovídá otázky týkající se pomoci bývalým vězňům při začleňování zpět do společnosti (viz DC 3).

Ještě před zahájením samotného šetření jsem provedl tzv. předvýzkum, jehož smyslem bylo najít případné nedostatky dotazníku. O pomoc s ověřením srozumitelnosti a jednoznačnosti tazatelských otázek jsem požádal paní Bělu Kovaříčkovou, koordinátorku komunitního plánování na Městském úřadě v Kostelci nad Orlicí, která se zabývá komunitním plánováním a má tudíž velké zkušenosti s prováděním výzkumných šetření v rámci pověřeného území města Kostelec nad Orlicí. Srozumitelnost dotazníku měli možnost prověřit i sociální pracovníci téhož úřadu, kteří se pravidelně dostávají do styku s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody. Kládl jsem jim otázky uvedené v dotazníku a ověřoval si, zda jim sociální pracovníci porozuměli a zda byly správně pochopeny. Na základě připomínek ke srozumitelnosti a adekvátnosti otázek byla doplněna další varianta odpovědi na otázku č. 10 a rovněž došlo ke změně formulace otázky č. 16.

5.3 Volba výzkumného souboru a popis průběhu sběru výzkumných údajů

Respondenty mého výzkumu se stali jedinci, kteří prošli výkonem trestu odnětí svobody, byli ochotni vyplnit dotazník a v době výzkumu se zdržovali na území okresu Rychnov nad Kněžnou. Respondenti tedy měli zkušenosti s pobytem ve vězení a také s návratem z něj a rovněž měli zkušenosti se všemi okolnostmi, které se k reintegraci vztahují. O vyplnění dotazníku byly požádány pouze osoby starší 18 let, bez rozdílu, jestli byly ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé nebo opakovaně, rovněž nebylo přihlíženo k typu trestné činnosti, kterou spáchali, ani k délce trvání trestu odnětí svobody.

Vlastní výzkum probíhal v průběhu měsíců leden a únor 2015, dotazníkové šetření bylo doplněno v měsíci květen 2015, celkem bylo distribuováno 112 dotazníků. Abych zabránil možnému zkreslení údajů v důsledku nerovnoměrného rozložení vzorku respondentů v rámci lokalit, distribuoval jsem dotazníky na různá místa, kde se osoby s kriminální minulostí zdržují. Obecně udávanou nízkou návratnost dotazníků jsem se snažil eliminovat přímým kontaktem při předávání dotazníků. S respondenty se běžně setkávám v rámci svého pracovního zařazení a mám povědomí o tom, jak žijí. Musím konstatovat, že se mi tento přístup osvědčil – osobně jsem požádal o vyplnění dotazníku 42 osob, z nichž dotazník vyplnilo 32 osob, zbývajících 10 vyplnění dotazníku odmítlo. Dále jsem o spolupráci požádal sociální kurátory na Městských úřadech v Rychnově nad Kněžnou a v Kostelci nad Orlicí, prostřednictvím kterých mohli respondenti dotazník získat a přímo na pracovištích sociálních kurátorů jej vyplnit. Na městské úřady bylo distribuováno celkem 35 dotazníků, z nichž se mi jich vrátilo 19. Další dotazníky bylo možno vyplnit v občanské poradně OD5K10, o. s. v Rychnově nad Kněžnou a v obecně prospěšné společnosti Helpion, která poskytuje pomoc a podporu osobám sociálně vyloučeným nebo ohroženým sociálním vyloučením a její sídlo se nachází rovněž v Rychnově nad Kněžnou. Pracovním těchto nestátních organizací jsem poskytl 35 dotazníků, z nichž se mi vrátilo 17 vyplněných. Z celkového počtu 112 dotazníků se mi k dalšímu zpracování vrátilo 68 dotazníků. Pět dotazníků jsem pro jejich neúplnost vyřadil. Pro další výzkum bylo použito 63 dotazníků, návratnost činila 61 %. Myslím si, že počet 63 respondentů je dostačující z pohledu validity (platnosti) i reliability (spolehlivosti) získaných dat a výsledků. Zpracování dat a jejich vyhodnocení

pak probíhalo v měsíci březen 2015 a doplněno bylo v měsíci květen a červen 2015. Ke zpracování a interpretaci údajů byly použity tabulky a grafy.

5.4 Rizika výzkumu, etická rizika výzkumu

Riziko svého výzkumu spatřuji především v možných nevýhodách dotazníkového šetření a v nezohlednění etických rizik výzkumu.

Nejvíce jsem se obával nízké návratnosti dotazníků. Dalším rizikem by mohla být situace, kdy by dotazník byl vyplňován jiným člověkem, než kterému byl určen. Tyto jevy jsem se snažil minimalizovat osobním kontaktem při distribuci dotazníků a svou osobní účastí nebo účastí sociálních pracovníků při vyplňování dotazníku. Část dotazníků jsem předával k vyplnění sám, o předání zbylých dotazníků jsem požádal sociální kurátory a pracovníky, kteří na základě domluvy se mnou přímo oslovovali osoby propuštěné z výkonu trestu se žádostí o vyplnění dotazníků.

Při výzkumu je třeba ctít i etické zásady práce s respondenty a dalšími účastníky výzkumu. Dle Reichela (2009) nesmí výzkum ohrozit a poškodit zkoumané jedince, a to fyzicky, psychicky, sociálně nebo jiným způsobem. Ten, kdo výzkum realizuje, by měl dodržovat následující:

- Osoba nesmí být zkoumána, pokud s tím nesouhlasí nebo o tom neví.
- Zkoumaná osoba nesmí být k účasti na výzkumu nucena a současně se jí musí dostat záruk, že ze zkoumání může kdykoli odstoupit.
- V případě dobrovolné účasti na výzkumu si musí být zkoumaný jedinec vědom, že nese spoluodpovědnost za kvalitu zkoumání a také za riziko, které tím může být vyvoláno.
- Výzkum musí respektovat anonymitu zkoumané osoby, nikomu dalšímu nesmí být, bez souhlasu zkoumané osoby, její identita zveřejněna. V případě hrozby identifikace o tom musí být zkoumaná osoba informována.
- Musí být respektována důstojnost zkoumaných osob. Nesmějí být vystavovány takovým situacím, které by je nutily k nedůstojnému chování nebo porušovaly jejich práva.

- Každá zkoumaná osoba, která projeví zájem o výsledky výzkumu, má právo být o nich informována v rozsahu, který nepoškodí práva ostatních.
- Pořizování zvukového a obrazového záznamu musí být zkoumaným osobám předem oznámeno.

Riziko zajištění anonymity výzkumu jsem řešil písemným ujištěním o anonymitě dotazníkového šetření. Respondenti byli slušnou formou požádáni o vyplnění dotazníku přímo mnou, sociálními kurátory na Městských úřadech v Rychnově nad Kněžnou a v Kostelci nad Orlicí a sociálními pracovníci občanské poradny OD5KA10, o. s. a obecně prospěšné společnosti Helpion. Ještě před samotným vyplňováním dotazníku byli respondenti obeznámeni s tematickým zaměřením mé bakalářské práce, dále byli ujištěni, že údaje vzešlé z dotazníkového šetření budou použity výhradně pro účely mé práce a nebudou poskytovány dalším subjektům, po zpracování dat budou poskytnuté údaje skartovány. I přes výše uvedené 16 oslovených osob bohužel odmítlo kvůli nedůvěře a ze strachu z „postihu“ dotazník vyplnit.

5.5 Analýza získaných dat

Abych mohl analyzovat získaná data, bylo nutné nejdříve vyhodnotit dotazníkové šetření. Z výsledků šetření jsem pro každou tazatelskou otázku vyhotovil tabulku nebo údaje zpracoval graficky. V této části jsem rovněž okomentoval odpovědi na jednotlivé tazatelské otázky. Takto získané informace jsem následně použil pro vyhodnocení jednotlivých dílčích cílů výzkumu.

Odpovědi respondentů na tazatelské otázky týkající se zjišťování sociometrických údajů

TO 1: Jaké je Vaše pohlaví?

TO 2: Jaký je Váš věk?

TO 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

TO 4: Jaký je Váš rodinný stav?

Tabulka 2 - Vyhodnocení 1. a 2. otázky výzkumného šetření

	Odpověď	Počet odpovědí	Podíl
Pohlaví	muž	57	90%
	žena	6	10%
Věk	19 – 30 let	17	27%
	31 – 45 let	27	43%
	46 – 60 let	14	22%
	61 a více let	5	8%

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 3 - Vyhodnocení 3. a 4. otázky výzkumného šetření

	Odpověď	Počet odpovědí	Podíl
Vzdělání	Základní škola	33	52%
	Střední škola vyučen/vyučena	19	30%
	Střední škola s maturitou	8	13%
	Vyšší odborná škola	3	5%
	Vysoká škola	0	0%
Rodinný stav	Svobodný/á	21	33%
	Ženatý/vdaná/žiji v partnerském svazku	22	35%
	Rozvedený/á	17	27%
	Vdovec/vdova	3	5%

Zdroj: vlastní výzkum

Dotazníkového šetření se zúčastnilo z celkového počtu 63 respondentů celkem 57 mužů a 6 žen, ženy činí pouhých 10 % z celkového počtu respondentů. Obecně lze konstatovat, že nejčastěji dotazník vyplnil ženatý nebo v partnerském svazku žijící muž, ve věku 31 – 45 let, který má ukončeno pouze základní vzdělání.

Věk dotázaných respondentů byl následující: ve věkové skupině 19 - 30 let vyplnilo a odevzdalo dotazník 27 % respondentů, ve věkové skupině 31 – 45 let se šetření zúčastnilo 27 respondentů, tj. 22 %, ve věkové skupině 46 – 60 let 14 osob propuštěných z výkonu trestu, což je 22 %, a propuštěných vězňů ve věkové skupině 61 a více let bylo 5, tj. 8 % z celkového počtu respondentů. Nejvíce respondentů (52 %) má ukončeno pouze základní vzdělání, vysokoškolského vzdělání nedosáhl žádný respondent. Pokud se zaměřím na závislost mezi vzděláním a věkem, lze konstatovat, že nejvyšší podíl respondentů se základním vzděláním se nachází ve věkové skupině 61 a více let, podíl činí 100 %, to znamená, že všichni v této věkové skupině mají pouze základní vzdělání. Vyhodnocením otázky č. 4 jsem došel k závěru, že nejvíce respondentů se nachází v kategorii ženatý/vdaná nebo žijící v partnerském svazku (35 %). Téměř shodný počet respondentů je svobodných (33 %). Již rozvedených je 27 % dotazovaných. Z celkového počtu respondentů 3 uvedli (5 %), že již ovdověli.

Odovědi respondentů na tazatelské otázky týkající se zjišťování délky a četnosti výkonu trestu odnětí svobody

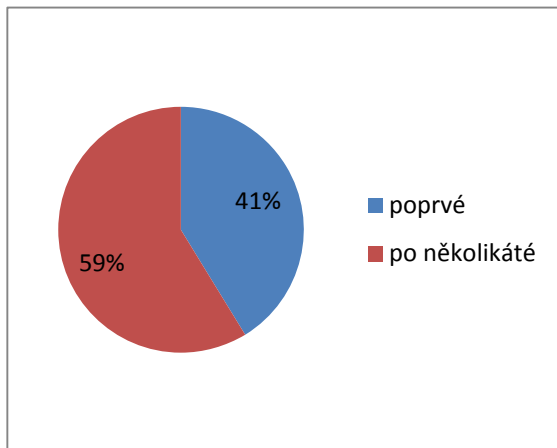
TO 5: Byl/a jste ve výkonu trestu poprvé/po několikáté?

TO 6: Jak dlouhou dobu jste již strávil/a ve věznicí?

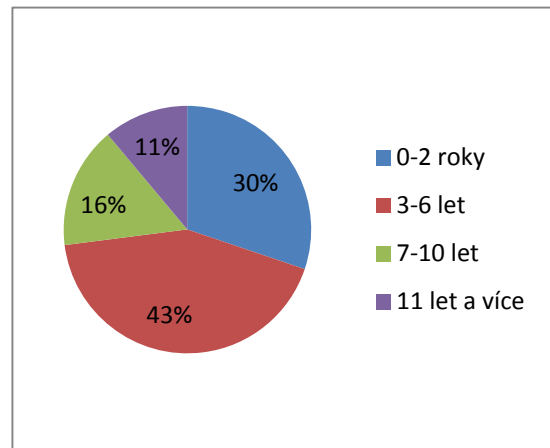
Tabulka 4 - Vyhodnocení 5. a 6. otázky výzkumného šetření

Odpověď		Počet odpovědí	Podíl
Výkon trestu	poprvé	26	41%
	po několikáté	37	59%
Doba trvání trestu	0 – 2 roky	19	30%
	3 – 6 let	27	43%
	7 – 10 let	10	16%
	11 let a více	7	11%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 1 - Vyhodnocení 5. otázky
výzkumného šetření
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 2 – Vyhodnocení 6. Otázky
výzkumného šetření
Zdroj: vlastní výzkum

Šetření ukázalo, že opakovaně ve výkonu trestu bylo 59 % respondentů, což je o 18 % více než respondentů, kteří byli ve vězení poprvé. Největší část respondentů strávila ve věznicích již 3 – 6 let. Pouze 7 respondentů pobývalo ve vězení 11 let a více. Ověřil jsem si předpokládanou závislost mezi dobou trvání trestu a frekvencí pobytů ve věznicích. U 73 % poprvé trestaných činila délka trestu 0 – 2 roky.

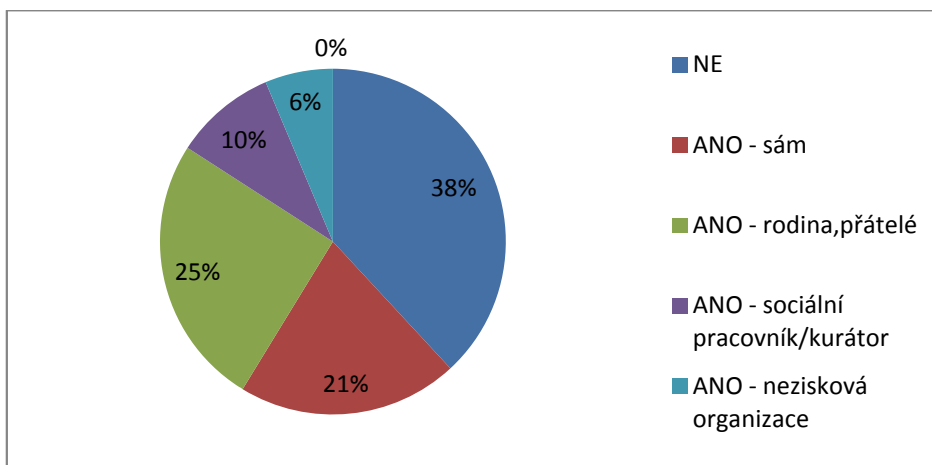
Odpovědi respondentů na tazatelskou otázku týkající se zajištění bydlení po návratu z vězení

TO 7: Měl/a jste po návratu z vězení zajištěné bydlení? Pokud ano, označte, kdo Vám pomohl se zajištěním bydlení?

Tabulka 5 - Vyhodnocení 7. otázky výzkumného šetření

Odpověď	Počet odpovědí	Podíl
NE	24	38%
ANO, bydlení jsem si zajistil sám	13	21%
ANO, bydlení mi pomohla zajistit rodina, přátelé	16	25%
ANO, bydlení mi pomohl zajistit sociální pracovník/kurátor	6	10%
ANO, bydlení mi pomohla zajistit nezisková organizace	4	6%
ANO, bydlení mi pomohl zajistit: uveďte jinou možnost	0	0%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 3 - Vyhodnocení 7. otázky výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

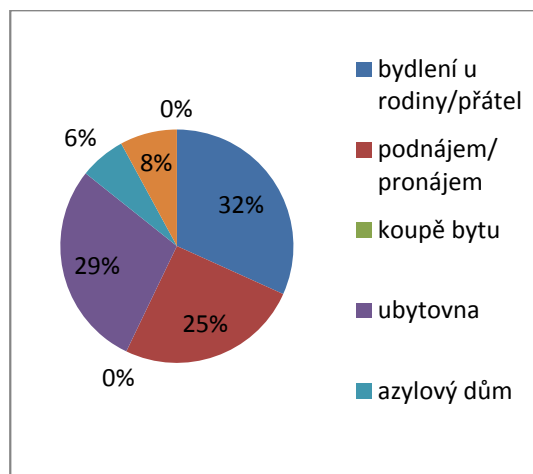
Po obecných otázkách dotazníkového šetření se již výzkum zaměřil na konkrétní otázky směřující k naplnění dílčích cílů výzkumu. Hned první z nich se týkala problematiky bydlení bývalých vězňů. Bydlení je jedním z nejpálčivějších problémů, se kterým se musí osoby propuštěné z výkonu trestu potýkat. Dotazníkové šetření ukázalo, že 38 % respondentů nemá po propuštění zajištěno bydlení. Nejúčinnější pomoc při hledání bydlení poskytují rodiny propuštěných a jejich přátelé (25 %). Pozitivním faktem je, že 21 % dotázaných odpovědělo, že si byli schopni najít bydlení sami.

Odpoředi respondentů na tazatelskou otázku týkající se způsobu řešení bytové situace

TO 8: Jakým způsobem jste řešil/a bytovou situaci?

Tabulka 6 - Vyhodnocení 8. otázky výzkumného šetření

Odpořed'	Počer odpoředí	Podíl
Bydlení u rodiny, přátel	20	32%
Podnájem/pronájem	16	25%
Koupě bytu	0	0%
ubytovna	18	29%
Azylový dům	4	6%
Jsem bez domova	5	8%
Jiná možnost	0	0%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 4 - Vyhodnocení 8. otázky výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

Bydlení u rodiny a přátel vyhledá 32 % osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, 25 % respondentů je schopno najít si podnájem či pronájem. Bohužel velká část bývalých vězňů bydlí pouze na ubytovnách. Bydlení v azylovém domě našli 4 respondenti, což je pouhých 6 %, nízký podíl bude pravděpodobně zapříčiněn absencí tohoto typu sociální služby na území okresu Rychnov nad Kněžnou, kde byl výzkum prováděn. Znepokojující je fakt, že 8 % respondentů nenachází žádné bydlení a žijí tzv. na ulici.

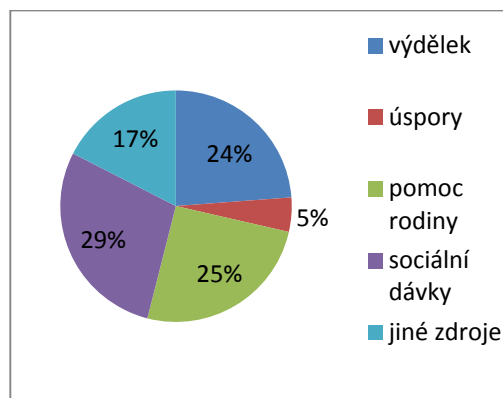
Odpoředi respondentů na tazatelskou otázku týkající se zdrojů financování bydlení

TO 9: Z jakých zdrojů financujete Vaše bydlení?

Tabulka 7 - Vyhodnocení 9. otázky
výzkumného šetření

Odpořed'	Počes odpoředí	Podíl
výdělek	15	24%
úspory	3	5%
Pomoc rodiny	16	25%
Sociální dávký	18	29%
Jiné zdroje	11	17%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 5 - Vyhodnocení 9. otázky
výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

Problémem, se kterým se bezprostředně po propuštění osoby potýkají, je nedostatek finančních prostředků potřebných k zajištění bydlení. Zpravidla jsou odkázáni na pomoc státu formou sociálních dávek. To prokazuje i grafické znázornění deváté tazatelské otázky, která přinesla poměrně vyrovnané odpoředi. Z grafu vyplývá, že 29 % všech respondentů potřebuje sociální dávký, aby mohli uhradit náklady na své bydlení. Pomoc poskytují i rodiny (25 %) a téměř ¼ dotazovaných je schopna financovat bydlení ze svých výdělků. 17 % respondentů uvedlo, že financuje bydlení z jiných zdrojů, lze pouze spekulovat, jaké zdroje měli respondenti na mysli.

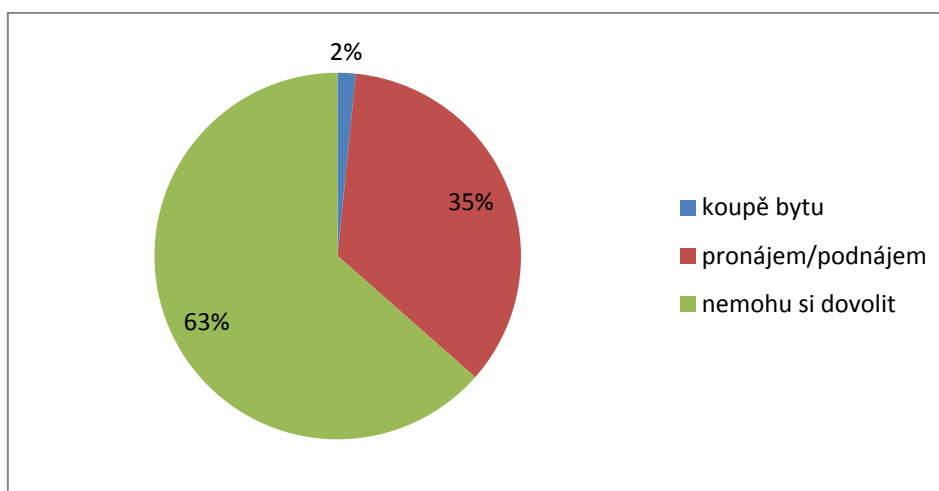
Odpovědi respondentů na tazatelskou otázku týkající se financování koupě nebo pronájmu/podnájmu bytu

TO 10: Můžete si dovolit financovat?

Tabulka 8 - Vyhodnocení 10. otázky výzkumného šetření

Odpověď	Počet odpovědí	Podíl
Koupi bytu	1	2%
Pronájem/podnájem bytu	22	35%
Nemohu si dovolit koupit ani pronájem/podnájem bytu	40	63%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 6 - Vyhodnocení 10. otázky výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

Z odpovědí na otázku č. 10 je zcela zřejmé, že si většina osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody (63 %) žijících na území okresu Rychnov nad Kněžnou nemůže dovolit financovat pronájem/podnájem bytu a už vůbec ne koupit bytu. Koupit bytu by finančně zvládl pouze 1 respondent. Finanční prostředky pro zajištění podnájmu/pronájmu má pouze 22 propuštěných z výkonu trestu, což je 35 % dotazovaných.

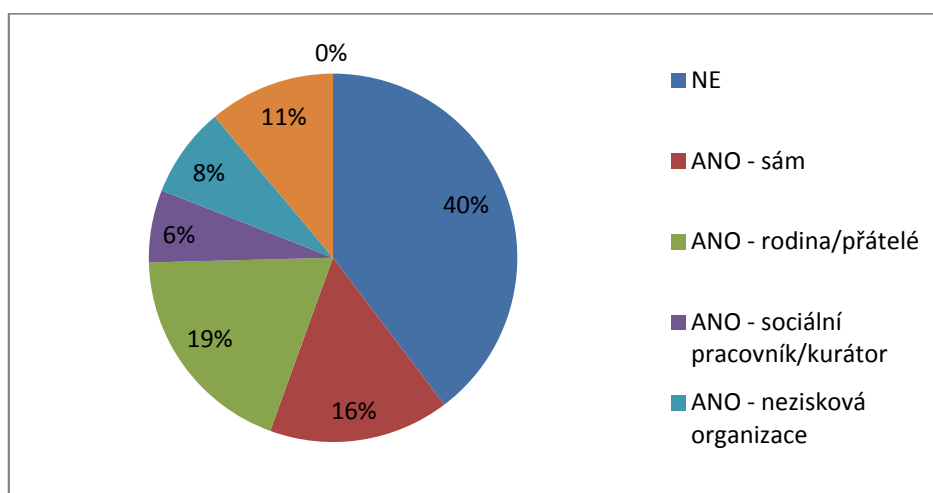
Odovědi respondentů na tazatelskou otázku týkající se zajištění práce

TO 11: Měl/a jste po návratu z vězení zajištěnou práci? Pokud ano, označte, kdo Vám ji pomohl zajistit?

Tabulka 9 - Vyhodnocení 11. otázky výzkumného šetření

Odověď	Počet odovědí	Podíl
NE	25	40%
ANO, práci jsem si našel sám	10	16%
ANO, práci mi pomohla najít rodina, přátelé	12	19%
ANO, práci mi pomohl najít sociální pracovník/kurátor	4	6%
ANO, práci mi pomohla najít nezisková organizace	5	8%
ANO, práci mi pomohl najít úřad práce	7	11%
ANO, bydlení mi pomohl zajistit: uveďte jinou možnost	0	0%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 7 - Vyhodnocení 11. otázky výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

V této otázce se respondenti měli vyjádřit, zda měli po návratu z vězení zajištěnou práci, a v případě, že ano, tak měli uvést, kdo jim práci pomohl zajistit.

Z celkového počtu respondentů uvedlo 25 propuštěných (40 %), že práci zajištěnou neměli, zbylých 38 propuštěných osob z výkonu trestu (60 %) práci zajištěnou mělo. Z výsledků šetření také vyplývá, že 10 bývalých vězňů (16 %) si sami našli práci, sociální kurátor pomohl s hledáním práce 4 osobám (6 %), 5 osobám (8 %) pomohla

najít práci nezisková organizace, úřad práce byl úspěšný v 7 případech (11 %) a 12 bývalým vězňům (19 %) podala pomocnou ruku rodina nebo přátelé.

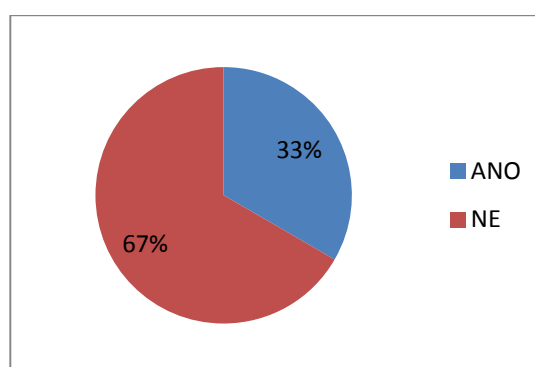
Odpovědi respondentů na tazatelskou otázku týkající se požadavku na prokázání bezúhonnosti

TO 12: Byl po Vás při hledání zaměstnání požadován výpis z rejstříku trestů?

Tabulka 10 - Vyhodnocení 12. otázky
výzkumného šetření

Odpověď	Počet odpovědí	Podíl
ANO	21	33%
NE	42	67%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 8 - Vyhodnocení 12. otázky
výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

Tato otázka se týkala ochoty potencionálního zaměstnavatele přijmout do pracovního poměru osobu, která již byla ve výkonu trestu odnětí svobody. Z vyhodnocení je zřejmé, že zkušenost 42 osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody (67 %) je pozitivní, což znamená, že výpis z rejstříku trestů po nich nebyl při hledání zaměstnání požadován. Po 21 respondentech (33 %) byl ale výpis z rejstříku trestů požadován. Při detailnějším zkoumání výsledků odpovědí na tuto otázku ve vztahu k dosaženému stupni vzdělání jsem zjistil, že po všech 3 respondentech (100 %), kteří uvedli, že mají dosaženo vyšší odborné vzdělání, byl požadován čistý výpis z rejstříku trestů. U respondentů s dosaženým středním vzděláním byl čistý výpis z rejstříku trestů požadován po 5, což představuje 62 %. Naopak po osobách propuštěných z výkonu trestu, které dosáhly základního vzdělání, byl čistý výpis z rejstříku trestů požadován pouze ve 4 případech (12 %). Lze tedy říci, že čím je vyšší vzdělání respondenta, tím je požadavku na bezúhonnost přikládán větší význam.

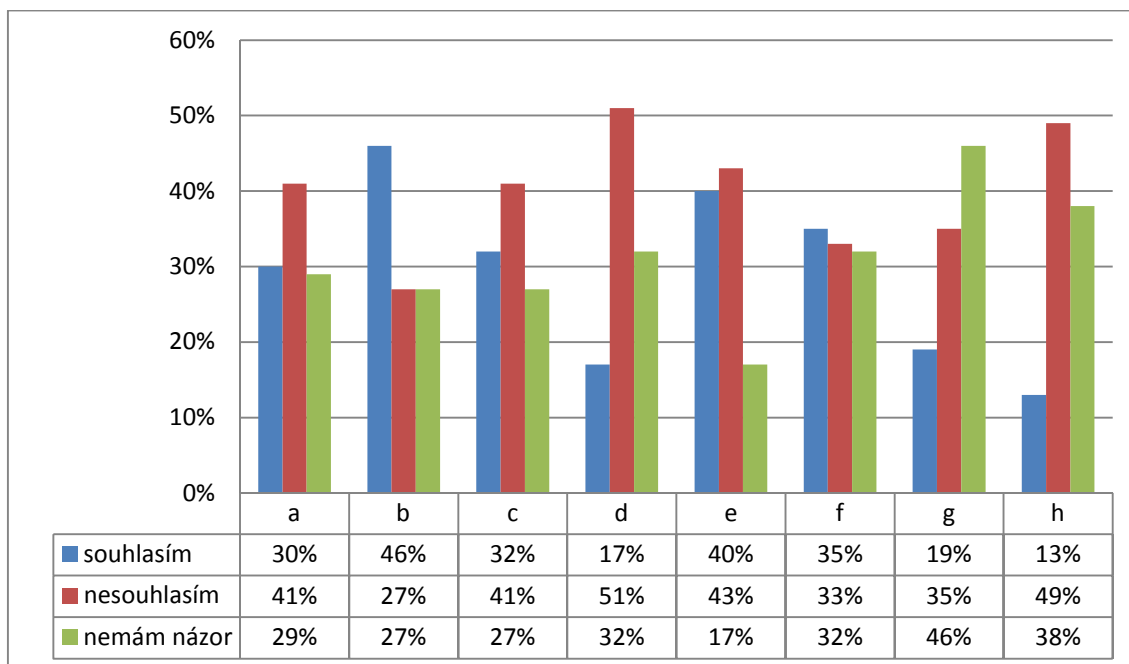
Odovědi respondentů na tazatelskou otázku týkající se problematiky pracovního uplatnění

TO 13: Subjektivně ohodnoťte tvrzení uvedené v tabulce.

Tabulka 11 - Vyhodnocení 13. otázky výzkumného šetření

	Tvrzení	Názor	Počet odpovědí	Podíl
a	Jsem v evidenci úřadu práce a aktivně hledám práci.	souhlasím	19	30%
		nesouhlasím	26	41%
		nemám názor	18	29%
b	Jsem v evidenci úřadu práce a aktivně práci nehledám.	souhlasím	29	46%
		nesouhlasím	17	27%
		nemám názor	17	27%
c	Jsem vyloučen z evidence úřadu práce.	souhlasím	20	32%
		nesouhlasím	26	41%
		nemám názor	17	27%
d	Našel jsem si práci a pracuji.	souhlasím	11	17%
		nesouhlasím	32	51%
		nemám názor	20	32%
e	Pracuji příležitostně formou brigád.	souhlasím	25	40%
		nesouhlasím	27	43%
		nemám názor	11	17%
f	Nepracuji, pobírám sociální dávky.	souhlasím	22	35%
		nesouhlasím	21	33%
		nemám názor	20	32%
g	Pracuji „načerno“ a pobírám sociální dávky.	souhlasím	12	19%
		nesouhlasím	22	35%
		nemám názor	29	46%
h	Finanční prostředky získávám trestnou činností.	souhlasím	8	13%
		nesouhlasím	31	49%
		nemám názor	24	38%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 9 - Vyhodnocení 13. otázky výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

Cílem této otázky bylo sledovat, jaký postoj k jednotlivým výroky zaujmají respondenti, u každého tvrzení měli vybrat z varianty souhlasím/nesouhlasím/nemám názor. Obecně mě zaujalo, že téměř u všech tvrzení vyjma „Pracuji příležitostně formou brigád“ bylo velmi početně zastoupeno označení kolonky nemám názor (27 % - 46 %). Domnívám se, že to vypovídá o nezájmu respondentů se k dané problematice pravdivě vyjádřit.

První tvrzení vykazuje téměř shodný počet odpovědí souhlasím (19) a nemám názor (18). 26 dotazovaných (41 %) uvedlo, že jsou zaevidováni na úřadu práce, ale sami si práci aktivně nehledají. S tím koresponduje 46% souhlasných názorů (29 respondentů) s tvrzením „Jsem v evidenci úřadu práce a aktivně práci nehledám“. S tvrzením „Jsem vyloučen z evidence úřadu práce“ nesouhlasilo 26 dotazovaných (41 %), což svědčí o informovanosti respondentů o důležitosti být zaregistrován jako uchazeč o zaměstnání v evidenci úřadu práce především proto, že se tak lze vyhnout vzniku nedoplatků na zdravotním a sociálním pojištění. Nesouhlas s tvrzením „Našel jsem si práci a pracuji“ vyjádřilo celkem 32 osob (51 %). Dále 22 bývalých vězňů (35 %) souhlasilo s výrokem „Nepracuji, pobírám sociální dávky“. Neméně zajímavé je, že jen o 1 bod méně (33 %) čítalo nesouhlasné stanovisko se stejným tvrzením.

Jedním z faktorů, který napomáhá osobám propuštěným z výkonu trestu znovu začít žít běžným způsobem života, je uplatnění se na trhu práce. Bohužel výzkum ukázal, že 32 dotázaných (51 %) nesouhlasilo s výrokem „ Našel jsem si práci a pracuji“, pouze 11 respondentů (17 %) s tímto výrokem souhlasilo a lze usuzovat, že pracují. Příležitostnou prací formou brigád si zvyšuje svůj životní standard 25 osob (40 %) a souhlas s prací „načerno“ souběžně s pobíráním sociálních dávek projevilo 12 respondentů (19 %). Nesouhlas se zaměstnáváním „načerno“ byl zaznamenán u 21 osob, což je 33 % všech dotázaných. S tvrzením „Finanční prostředky získávám trestnou činností“ vyjádřilo souhlas 8 osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody (13 %), nesouhlas vyslovilo 31 dotazovaných (49 %) a bez názoru na tento výrok bylo 24 respondentů, což je 38 % všech dotazovaných.

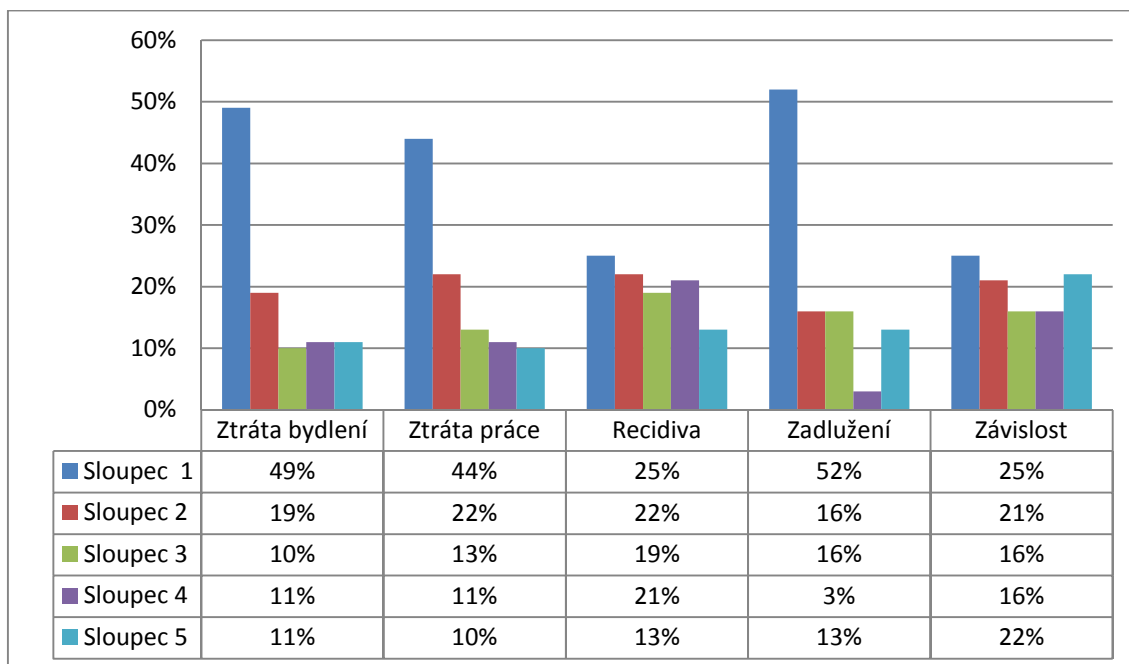
Odpovědi respondentů na tazatelskou otázku týkající se míry obav ze ztráty bydlení, ztráty práce, recidivy, zadlužení, závislosti

TO 14: Jak příliš se po návratu z vězení obáváte níže uvedených faktorů? Označte příslušnou číslicí stupeň Vašich obav (1 = velmi až 5 = vůbec ne).

Tabulka 12 - Vyhodnocení 14. otázky výzkumného šetření

	Ztráta bydlení		Ztráta práce		Recidiva		Zadlužení		Závislost	
	Počet odpovědí	podíl	Počet odpovědí	podíl	Počet odpovědí	Podíl	Počet odpovědí	podíl	Počet odpovědí	podíl
1	31	49%	28	44%	16	25%	33	52%	16	25%
2	12	19%	14	22%	14	22%	10	16%	13	21%
3	6	10%	8	13%	12	19%	10	16%	10	16%
4	7	11%	7	11%	13	21%	2	3%	10	16%
5	7	11%	6	10%	8	13%	8	13%	14	22%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 10 - Vyhodnocení 14. otázky výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

Z tabulky a grafu vyplývá, že jako faktor, kterého se respondenti nejméně obávají po propuštění z výkonu trestu, označili **závislost**, stupněm 5 označilo tento faktor 14 respondentů (22 %). U závislosti činí průměrná hodnota na pětibodové škále 2,89 bodu. Spousta odsouzených je ve věznicích za distribuci drog nebo trestné činy spáchané pod vlivem drog. Ve věznicích nemají k drogám přístup, jsou nuceni abstinovat a mohou se tak domnívat, že se jich již užívání drog a omamných látek netýká. Jako druhý faktor, kterého se nejméně obávají propuštění z výkonu trestu, označili **recidivu**, stupněm 5 označilo tento faktor 8 osob (13 %). Průměrná hodnota u recidivy činí 2,73 bodu. Riziko recidivy úzce souvisí s návratem k závislosti, proto jsou průměrné hodnoty u těchto faktorů velmi podobné. Rovněž riziko recidivy roste s opakovanými pobyty ve vězení, to prokázalo i šetření, kdy všichni respondenti, kteří u tohoto faktoru označili stupeň 5, byli již opakovaně trestaní. Dalším faktorem v pořadí, co se týká průměrné hodnoty (2,19 bodu), byla označena **ztráta práce**. Pro mě to bylo překvapující zjištění, domníval jsem se, že se tento faktor stane nejobávanějším. 22 osob (44 %) vyjádřilo stupněm 1 velké obavy ze ztráty práce. Velmi podobné výsledky byly vyhodnoceny u zbývajících faktorů zadlužení a ztráty bydlení. **Ztráta bydlení** zaujala pomyslnou druhou příčku, co se týká nejvíce obávaných faktorů. Stupněm 1 vyjádřilo své obavy 31

respondentů (49 %) a průměrná hodnota na pětibodové škále činila 2,16 bodu. Výsledek šetření dokazuje, že najít si přiměřené bydlení po opuštění vězení bývá velmi problematické a je spojenou u bývalých vězňů s řadou obav a nejistot. Výzkum jednoznačně ukázal, že nejvíce se osoby propuštěné z výkonu trestu obávají neschopnosti splácet dluhy. Vysoký podíl respondentů (52 %), kteří zvolili variantu 1, (33 respondentů) vypovídá o tom, že se **zadlužení** stává velmi výrazným a velice těžce řešitelným problémem osob ohrožených sociální exkluzí. U zadlužení činí průměrná hodnota na pětibodové škále 2,08 bodu.

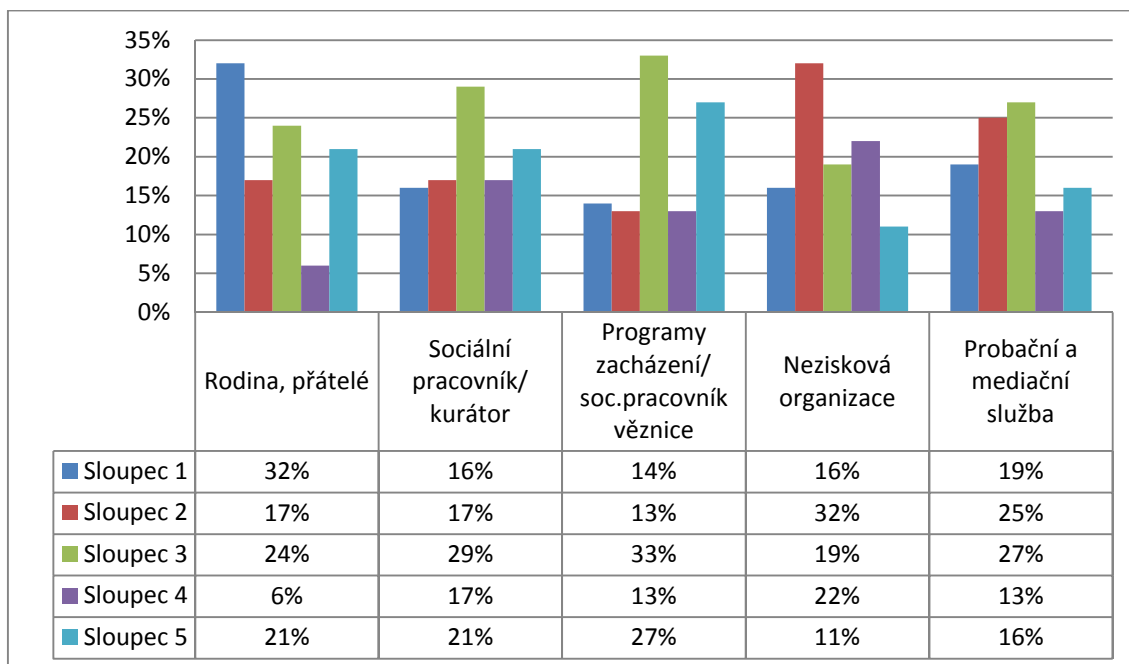
Odpovědi respondentů na tazatelskou otázku týkající se míry podpory a pomoci pomáhajících subjektů

TO 15: Jak Vám napomohly níže uvedené faktory po návratu z vězení? Označte příslušnou číslicí stupeň pomoci (1 = velmi až 5 = vůbec ne).

Tabulka 13 - Vyhodnocení 15. otázky výzkumného šetření

	Rodina, přátelé		Sociální pracovník/ kurátor		Programy zacházení/ soc. pracovník věznice		Neziskové organizace		Probační a mediační služba	
	Počet odpovědí	podíl	Počet odpovědí	podíl	Počet odpovědí	Podíl	Počet odpovědí	podíl	Počet odpovědí	podíl
1	20	32%	10	16%	9	14%	10	16%	12	19%
2	11	17%	11	17%	8	13%	20	32%	16	25%
3	15	24%	18	29%	21	33%	12	19%	17	27%
4	4	6%	11	17%	8	13%	14	22%	8	13%
5	13	21%	13	21%	17	27%	7	11%	10	16%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 11 - Vyhodnocení 15. otázky výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

V této otázce se měli bývalí vězni na pětibodové škále vyjádřit, jakou měrou jim uvedené faktory pomohly po návratu z vězení. Nejlépe si mezi respondenty vedla pomoc od rodiny a přátel. Stupeň 1, tzn. největší míru pomoci, poskytla rodina a přátelé 20 respondentům (32 %) s průměrnou hodnotou na pětibodové škále 2,67 bodu. Na dalším místě se shodným počtem 2,81 bodu byla ohodnocena probační a mediační služba a neziskové organizace. Nejhůře hodnoceni byli sociální pracovník/kurátor s hodnotou bodu 3,10 a programy zacházení/sociální pracovník věznice s průměrnou hodnotou na pětibodové škále 3,25 bodu. Posledně zmiňovaní dosáhli největšího podílu u součtu stupňů 4 a 5 škály a byli označeni jako nejméně napomáhající faktor v počtu 24 propuštěných (38 %), respektive 25 respondentů (40 %).

Odpovědi na tazatelskou otázku cílenou na očekávání respondentů spojených s pomocí sociálního kurátora

TO 16: Vyberte tvrzení, se kterým souhlasíte:

Tabulka 14 - Vyhodnocení 16. otázky výzkumného šetření

Tvrzení	Počet odpovědí	Podíl
Jestliže budu potřebovat pomoc nebo radu, obrátím se s důvěrou na sociálního kurátora.	14	22%
Jestliže budu potřebovat pomoc nebo radu, nevyhledám sociálního kurátora. Raději problém řešit nebudu, obávám se kontroly a dohledu kurátora.	24	38%
Uvítal bych, aby sociální kurátor docházel za mnou domů nebo se se mnou setkával na neutrální půdě.	25	40%

Zdroj: vlastní výzkum

Jsem rád, že vyhodnocení 16. tazatelské otázky potvrdilo můj názor, že sociální práce s touto cílovou skupinou, pokud má být smysluplná a účinná, se musí odehrávat především v terénu a minimálně v kancelářích úřadů. 40 % dotazovaných, tj. 25 osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody by uvítalo setkávat se se sociálním kurátorem mimo úřad. Druhé tvrzení označilo 24 respondentů (38 %) a vyjádřilo tím své obavy z kontroly a dohledu kurátora. Oproti tomu 14 osob propuštěných z výkonu trestu (22 %) nemá problém s důvěrou se obrátit na sociálního kurátora.

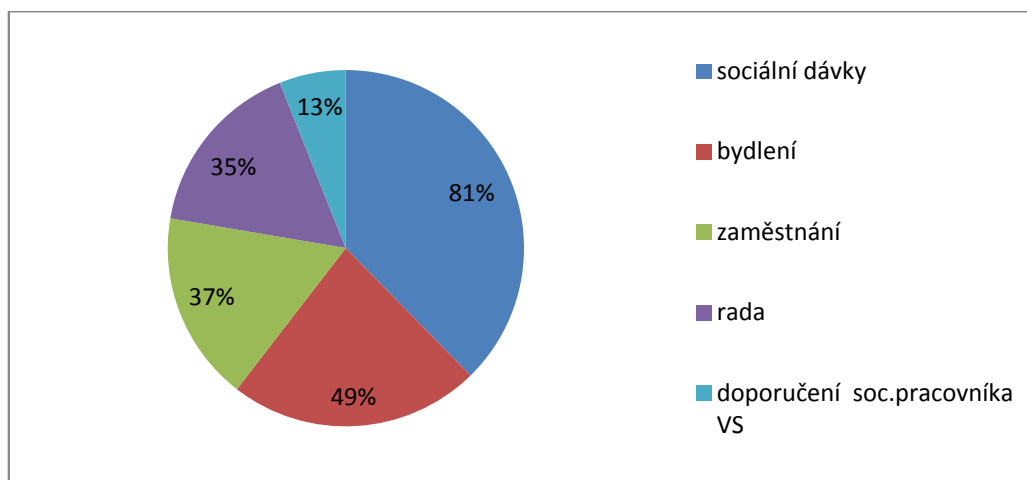
Odovědi respondentů na tazatelskou otázku zaměřenou na důvody kontaktování sociálního kurátora

TO 17: Označte, z jakého důvodu jste po návratu z vězení kontaktoval sociálního pracovníka/kurátora? U této otázky mohli respondenti označit i více odpovědí.

Tabulka 15 - Vyhodnocení 17. otázky výzkumného šetření

Důvod kontaktu	Počet odpovědí	Podíl
Kvůli sociálním dávkám	51	81%
Kvůli bydlení	31	49%
Kvůli zaměstnání	23	37%
Potřeboval jsem radu.	22	35%
Doporučil mi to sociální pracovník vězeňské služby.	28	13%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 12 - Vyhodnocení 17. otázky výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

V této otázce mohli respondenti označit více odpovědí. Je patrné, že nejvíce navštěvováni byli kurátoři ohledně sociálních dávek (81 %). Převážně jsou kurátoři navštíveni osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody právě kvůli žádosti o vyplacení sociální dávky – mimořádné okamžité pomoci. Později už většina propuštěných s kurátorem není v kontaktu vyjma těch, kteří se ocitají ve velkých

obtížích při hledání zaměstnání (37 %) a bydlení (49 %). O radu přišlo požádat 35 % respondentů a doporučení sociálního pracovníka vězeňské služby akceptovalo 13 % respondentů.

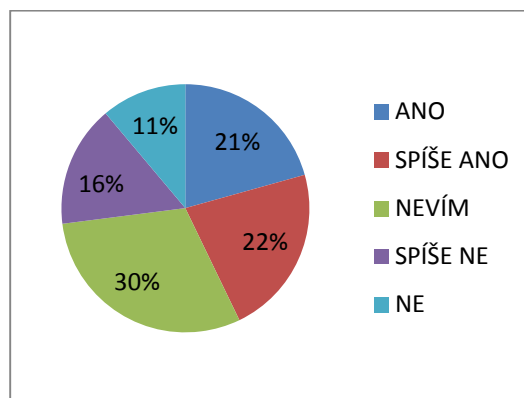
Odpovědi respondentů na tazatelskou otázku týkající se schopnosti respondentů žít běžným způsobem života

TO 18: Myslíte si, že jste schopen/a po propuštění z vězení zcela sám/a a bez podpory druhých (rodiny, státu, jiných institucí a organizací) žít běžným způsobem života?

Tabulka 16 - Vyhodnocení 18. otázky
výzkumného šetření

Odpověď	Počet odpovědí	Podíl
ANO	13	21%
SPÍŠE ANO	14	22%
NEVÍM	19	30%
SPÍŠE NE	10	16%
NE	7	11%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 13 - Vyhodnocení 18. otázky
výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

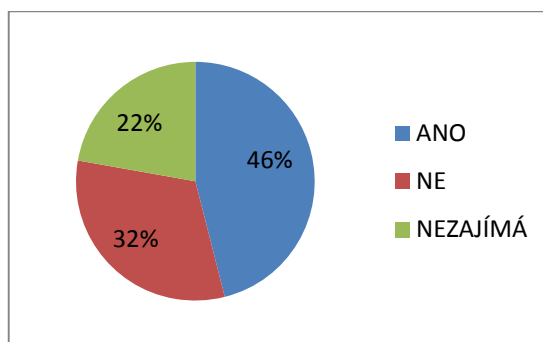
V této otázce se nejvíce respondentů v celkovém počtu 19 (30 %) vyjádřilo neutrálně, tzn. že nevědí, zda budou schopni bez problémů žít běžným způsobem života. Pozitivní očekávání má celkem 43 % respondentů (ano odpovědělo 13 dotazovaných (21 %) a spíše ano odpovědělo 14 dotazovaných (22 %)). Naopak pesimisté tvoří celkem 27 %, 10 dotazovaných (16 %) se přiklonilo k odpovědi spíše ne a 7 dotazovaných (11 %) označilo odpověď ne.

Odpovědi respondentů na tazatelskou otázku týkající se informací o pomáhajících organizacích a institucích

TO 19: Máte informace o institucích a organizacích, které by Vám mohly pomoci po návratu z vězení?

Tabulka 17 - Vyhodnocení 19. otázky
výzkumného šetření

Odpověď	Počet odpovědí	Podíl
ANO	29	46%
NE	20	32%
Tyto informace mě nezajímají	14	22%

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 14 - Vyhodnocení 19. otázky
výzkumného šetření

Zdroj: vlastní výzkum

V této otázce jsem zjišťoval, zda mají respondenti informace o institucích a organizacích, které by jim mohly pomoci po návratu z vězení, kladnou odpověď mohli doplnit konkrétními, jim známými, institucemi a organizacemi. Z výsledků šetření vyplynulo, že téměř polovina dotazovaných (46 %) má přehled o tom, na jakou instituci se mohou po propuštění z výkonu trestu obrátit, informace chybí 32 % dotazovaných a 22 % dotazovaných o tyto informace nejeví zájem. Průzkum prokázal, že respondenti jsou obeznámeni s tím, že mohou požádat o pomoc kurátora, pravděpodobně kvůli sociální dávce mimořádné okamžité pomoci (14 respondentů), úřad práce uvedlo 9 respondentů. Dále byla 5 respondenty doplněna nestátní organizace Laxus o.s., která se svou činností zaměřuje na pomoc drogově závislým a působí i na území okresu Rychnov nad Kněžnou, a 4 dotazovaní uvedli v dotazníku rychnovskou obecně prospěšnou společnost Helpion, jejímž posláním je pomoc osobám sociálně vyloučeným nebo ohroženým sociálním vyloučením.

6 Analýza a interpretace dat

V této kapitole provedu analýzu dílčích cílů výzkumného šetření a taktéž porovnání získaných údajů z dotazníkového šetření s daty z jiných zdrojů. Musím však předeslat, že jsem velmi obtížně hledal potřebné údaje pro porovnání výsledků výzkumu. Při studiu literatury a jiných dostupných zdrojů jsem nacházel pouze údaje a data vztahující se k osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, bývalým vězňům se tyto práce nevěnují vůbec nebo pouze okrajově. Jak uvádí Marešová (2011, s. 253) ve výzkumu Kriminální recidiva a recidivisté: pro zamyšlení nad získanými poznatky chybí srovnání dosažených výsledků s výsledky získanými dosud nerealizovaným kvalitním sociologickým výzkumem. Rovněž chybí pro získání poznatků o kriminální populaci v ČR na začátku 21. století podstatně obsáhlejší výzkum kriminálních pachatelů včetně recidivistů. (Marešová, 2011)

Pro účely porovnání údajů použiji tedy závěrečných zjištění velmi úspěšného a velice kladně odbornou i laickou veřejností hodnoceného Projektu Šance, který probíhal v letech 2005-2008 a měl za cíl zvýšit šanci osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody uplatnit se na trhu práce a v běžném životě (*Mezi vězením a komunitou*, 2008), dále pak vyjádření bývalé ministryně spravedlnosti profesorky Válkové (Novinky.cz, 10.4.2014) a závěry výzkumu ve třinácti českých věznicích v roce 2008 publikované Michalem Veselským (2015).

6.1 Analýza dílčího cíle DC1

Dílčí cíl DC1: Zjistit, jakým způsobem jsou schopny osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody najít si práci.

Tímto výzkumem jsem chtěl ověřit, zda jsou osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody schopny samy si najít práci nebo kdo jim s hledáním práce pomáhá. Zajímalo mě rovněž, jaká stanoviska zaujímají k různým alternativám zajištění si finančních prostředků na živobytí. Byla zařazena i otázka týkající se požadavku bezúhonnosti na osoby s trestnou minulostí a s tím spojenou stigmatizací této cílové skupiny.

Shrnutí dílčího cíle DC1:

Veškeré dotazníky byly následně zpracovány do tabulek a většina odpovědi na otázky dostala i grafickou podobu. Provedeným výzkumem bylo zjištěno, že celkem 60 % respondentů mělo po návratu z vězení zajištěnou práci. 16 % respondentů si dokázalo práci najít samo, 44 % respondentů využilo pomoci svých blízkých, státních institucí a organizací a nestátních neziskových organizací. V další otázce měli respondenti subjektivně ohodnotit různá tvrzení vztahující se k problematice pracovního uplatnění. Zde ale pouhým 17 % dotazovaných souhlasilo s tvrzením, že si našli práci a pracují. Tuto skutečnost si vysvětluju tak, že i příležitostnou práci formou brigád (s tímto tvrzením souhlasilo 40 % respondentů) považovali dotazovaní za zajištěnou práci. Dále je možné, že si někteří dotazovaní práci již nedokázali udržet nebo pracují „načerno“ (tak odpovědělo 12 % dotazovaných). Z dalšího šetření vyplynulo, že lidé propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, pokud nepracují, jsou zaregistrováni jako uchazeči o zaměstnání na úřadu práce, čímž mají vyřešenou povinnost platit sociální a zdravotní pojištění, a pobírání sociálních dávek jim s největší pravděpodobností umožňuje financovat jejich životní potřeby do doby, než se jim podaří najít odpovídající zaměstnání.

Bývalá ministryně spravedlnosti profesorka Helena Válková uvedla v rozhovoru pro Novinky.cz, že dle výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci nenachází práci 60–80 % lidí s kriminální minulostí. Z výzkumu Institutu rovněž vyplynulo, že se propuštění z výkonu trestu obávají, že nenajdou práci, k čemuž přispívá i požadavek zaměstnavatelů na čistý výpis z rejstříku trestů. (Novinky.cz, 10.4.2014)

Tento výsledek výzkumu mohu potvrdit, neboť pouze 17 % účastníků mého dotazníkového šetření souhlasilo s tvrzením „Našel jsem si práci a pracuji“, což koresponduje s výše uvedeným výsledkem. Potvrdilo se rovněž, že limitujícím pro osoby propuštěné z výkonu trestu se prokázal požadavek bezúhonnosti, který bývá požadován po této cílové skupině při hledání zaměstnání. 33 % respondentů uvedlo, že po nich byl při hledání zaměstnání požadován výpis z rejstříků trestů, u respondentů s dosaženým vyšším odborným vzděláním byla bezúhonnost vyžadována dokonce ve všech případech, u 62 % respondentů s dosaženým středoškolským vzděláním byla bezúhonnost, dle vyjádření respondentů, rovněž požadována. Ztráty zaměstnání se obává 44 % dotazovaných, což dokazuje, že získávání obživy prací je bezesporu

rizikový faktor, se kterým se většina osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody musí potýkat.

Ze zjištění Projektu Šance vyplývá, že 28 % respondentů mělo zajištěno zaměstnání po propuštění z výkonu trestu a 47 % dotázaných mělo v plánu při hledání zaměstnání požádat o pomoc své blízké, 22 % respondentů Projektu Šance si chtělo práci najít samo. (*Mezi vězením a komunitou*, 2008) Můj výzkum tyto výsledky nepotvrdil. Celkem 60 % respondentů odpovědělo, že má práci po propuštění z výkonu trestu zajištěnou, z toho 19 % dotazovaných práci pomohla najít rodina nebo přátelé a pouze 11 % respondentů si bylo schopno najít práci samo. Při porovnání těchto výsledků se nabízí otázka, zda skutečně všichni, kteří měli zajištěno zaměstnání, po propuštění z výkonu trestu skutečně chtěli a začali pracovat a zda byli schopni si práci udržet.

Z mého pohledu tak byl potvrzen předpoklad, že nalézt zaměstnání pro osoby propuštěné z výkonu trestu je velmi obtížné a snižuje se tak jejich šance na začlenění do společnosti.

6.2 Analýza dílčího cíle DC2

Dílčí cíl DC2: Zjistit, zda mají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody možnost zajistit si přiměřené bydlení.

Prostřednictvím dílčího cíle DC2 jsem zjišťoval, jestli mají bývalí vězni po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody kde bydlet a kdo je jim nápomocen při hledání bydlení. Zjišťoval jsem tak, kde bydlí, jaké typy bydlení jsou jim nabízeny a z jakých zdrojů bydlení financují.

Shrnutí dílčího cíle DC2:

V článku pro časopis *Naše společnost* uvádí autor Michal Veselský (2015), že z dotazníkového výzkumu, který se uskutečnil na jaře 2008 ve třinácti českých věznicích, více než třetina odsouzených (36 %) přiznala, že bude mít po ukončení výkonu trestu problém najít si ubytování.

Dle získaných výsledků z vyplněných dotazníků mohu výše uvedené zjištění potvrdit. 38 % bývalých vězňů, kteří se účastnili mého výzkumného šetření, tedy pouze o 2 % více oproti výzkumu pana Veselského (2015), nemělo po návratu z výkonu trestu odnětí svobody zajištěno bydlení. 62 % respondentů bydlení zajištěno mělo. 21 % respondentů si dokázalo bydlení najít samo, 41 % respondentů využilo pomoci svých blízkých, státních institucí a organizací a nestátních neziskových organizací. Z dalšího šetření vyplynulo, že osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody bydlí nejčastěji u svých rodin či přátel (32 %), v podnájmu/pronájmu žije 25 % dotazovaných a poměrně velká část respondentů (29 %) žije na ubytovnách. Bydlení financují nejvíce ze sociálních dávek (29 %), dále pak nejvíce pomáhá s platbami rodina (25 %) a mírně optimistickým je zjištění, že alespoň 24 % dotázaných je schopno náklady na bydlení hradit ze svých výdělků. Co se týká bydlení, zahrnul jsem do dotazníku doplňující otázku týkající se možností financování, dle mého názoru, přiměřeného bydlení tj. podnájmu/pronájmu bytu, případně koupě bytu. Výrazná většina (63 %) odpověděla, že si nemohou dovolit financovat koupi ani pronájem/podnájem bytu, což znamená, že jsou odkázáni na pomoc okolí a část z nich na bydlení na ubytovnách, v azylových domech apod.

Mým výzkumným šetřením bylo zjištěno, že se ztráty bydlení po návratu z výkonu trestu odnětí svobody oprávněně obává 49 % respondentů, tím byl zároveň potvrzen předpoklad, že nalézt odpovídající bydlení pro osoby propuštěné z výkonu trestu je velmi obtížné a snižuje se tak jejich šance na začlenění do společnosti.

6.3 Analýza dílčího cíle DC3

Dílčí cíl DC3: Zjistit, jaké možnosti pomoci využívají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody.

Cílem dílčího cíle DC3 bylo zjistit, zda jsou osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody informovány o existenci sociálních služeb, zda jsou schopny samy bez pomoci okolí vést běžný způsob života nebo zda a v jaké míře využívají dostupnou pomoc ze strany státu, nestátních organizací či využívají-li pomoci vlastních zdrojů, jako jsou rodina a přátelé.

Shrnutí dílčího cíle DC3:

Dle výsledků, které se podařilo získat na základě dotazníkového šetření, mohu říci, že osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody využívají při návratu zpět do společnosti pomoci okolí. 27 % respondentů se přiklonilo k odpovědi, že nejsou nebo spíše nejsou schopni bez podpory druhých žít běžným způsobem života. Největší pomoci se jim dostává ze strany rodiny a přátel, dále pak neziskových organizací a probační a mediační služby.

Z výzkumu Projektu Šance vyplynulo, že osoby propuštěné z výkonu trestu omezují pomoc kurátora na podporu finanční a na pomoc při hledání zaměstnání a bydlení. Dále pak, že osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody nejsou příliš informované o institucích a organizacích, které mohou být v adaptaci na život na svobodě propuštěným nápomocny. (*Mezi vězením a komunitou*, 2008)

Sociální pracovník/kurátor (16 %) byl označen jako v pořadí druhý nejméně napomáhající faktor po návratu z vězení. Položena byla také otázka směřující k zjištění, jaké důvody vedly respondenty k návštěvě sociálního kurátora. Co se týká hodnocení jednotlivých důvodů, nejpočetněji označili respondenti kontakt kvůli sociálním dávkám (81 %), další v pořadí byl kontakt kvůli bydlení (49 %) a kvůli zaměstnání označilo kontakt 37 % respondentů. Tímto mohu zjištění výzkumu Projektu Šance týkající se pomoci sociálního kurátora potvrdit.

Předpoklad, že se osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody obracejí na sociálního kurátora pouze v souvislosti s výplatou sociální dávky, nepotvrzují. I přesto, že drtivá většina respondentů odpověděla, že sociálního kurátora navštěvuje kvůli sociálním dávkám, respondenti uváděli i další podstatné důvody, proč navštěvují sociálního kurátora – jsou jimi bydlení (49 %) a zaměstnání (37 %). Jsem přesvědčen, že za pozornost stojí i zjištění, že 40 % bývalých vězňů by uvítalo, aby sociální pracovník docházel přímo do domácnosti klientů této cílové skupiny nebo se s nimi setkával na neutrální půdě. Potvrdilo se tak, že osoby propuštěné z výkonu trestu potřebují po návratu z vězení pomoc a dokonce o ni stojí, uvítali by však jinou formu pomoci, která by se jim více přiblížila.

Na dotaz, zda mají respondenti informace o institucích a organizacích, které by jim mohly pomoci po návratu z vězení, 46 % respondentů odpovědělo, že jsou informováni

o institucích a organizacích, které nabízejí pomoc této cílové skupině obyvatel, 14 dotazovaných uvedlo názvy některých z nich, což potvrdilo určitou míru informovanosti o pomáhajících organizacích a institucích, převážná část ale uvedla notoricky známou odpověď úřad práce, pouhých 9 odpovědí označilo přímo název dalších organizací, což se mi jeví jako velmi malé číslo. Určité zdůvodnění tohoto faktu mohu vidět v malém zastoupení nestátních neziskových organizací v našem regionu, z čehož vyplývá i malé povědomí respondentů o těchto organizacích. S tvrzením organizátorů Projektu Šance o malém povědomí osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody o pomáhajících institucích a organizacích se tedy také mohu ztotožnit.

6.4 Shrnutí výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jakým způsobem se začleňují osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti. Dále jsem zjišťoval, prostřednictvím dílčích cílů výzkumu, jakým způsobem jsou schopny osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody najít si práci a zda mají možnost zajistit si přiměřené bydlení. Výše uvedené dílčí cíle byly doplněny i o zkoumání otázky, jaké možnosti pomoci využívají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody.

Ke zjišťování potřebných údajů byl použit dotazníkový výzkum, který jsem následně zpracoval do tabulek a grafů. Dotazníkové šetření bylo provedeno mezi osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody, které se v době výzkumného šetření zdržovaly na území okresu Rychnov nad Kněžnou. Dotazník byl vzhledem k cílové skupině respondentů koncipován jako soubor devatenácti jednoduchých uzavřených a polouzavřených otázek zaměřených na získání sociometrických údajů, dále pak byly otázky cíleny na problematiku hledání bydlení a uplatnění se na trhu práce, v neposlední řadě byly otázky věnovány i způsobu pomoci osobám propuštěným z výkonu trestu. Dotazník byl respondentům předáván v papírové podobě, respondenti zaškrtovali vhodné odpovědi, u některých otázek mohli odpověď upřesnit. Jak je uvedeno již výše, zjištěné odpovědi byly zaznamenány do tabulek a u většiny otázek byly vytvořeny grafy, které přehledně znázorňují početní i procentuální vyhodnocení odpovědí.

Výzkumným šetřením prostřednictvím jednotlivých dílčích cílů bylo zjištěno, že osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody nemají podmínky k tomu, aby proběhlo jejich úspěšné znovu začlenění do společnosti. Těmito podmínkami jsou zajištění ubytování, zaměstnání a zajištění finančních prostředků. Tento stav je zapříčiněn především jejich kriminální minulostí, se kterou jsou jen obtížně zaměstnatelní a nemají tak dostatek finančních prostředků potřebných k získání přiměřeného bydlení a k zajištění základních životních potřeb. Z výzkumu je patrné, že se osoby s kriminální minulostí velice obávají ztráty bydlení a zaměstnání, tyto obavy převyšuje pouze strach z neúměrného zadlužení. Obavy promítnuté do reálného života jsou schopny překonat pouze s pomocí okolí. Výzkum ukázal, že odsouzení velmi často využívají vlastní přirozené zdroje - obracejí se na rodinné příslušníky a přátele a očekávají od nich pomoc, pokud tedy nedošlo k rozpadu rodiny během odloučení. Pomoc a podpora ze strany sociálních kurátorů a dalších institucí a nevládních organizací není zanedbatelná a rozhodně ji nelze opomíjet. I formou této pomoci se snižuje riziko návratu osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody k páčání trestné činnosti.

Závěr

Výkon trestu odnětí svobody přináší pro samotné odsouzené mnoho problémů, které je třeba řešit. Nejenže zpravidla dochází k narušení rodinných vazeb, negativnímu přijetí okolí, ale nese s sebou i ekonomické důsledky. Ty jsou spojeny se ztrátou zaměstnání, tudíž i zdroje obživy nejen pro samotnou osobu propuštěnou z výkonu trestu odnětí svobody, ale i pro nejbližší rodinu. Problémy s finančním zajištěním bývalých vězňů vedou k velkým obtížím se zajištěním přiměřeného bydlení a v neposlední řadě i nárůstu zadlužení těchto osob. Tyto skutečnosti ztěžují možnost úspěšné resocializace osob s kriminální minulostí ve spojení s jejich stigmatizací a dalšími negativními důsledky. V této situaci je pak nezbytné nabídnout osobám ohroženým sociální exkluzí podporu a pomoc prostřednictvím organizací a institucí poskytujících sociální služby a pomoc.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jaké zkušenosti mají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody se začleňováním se zpět do společnosti se zaměřením na problematiku uplatnění se na trhu práce, zajištění si přiměřeného bydlení a využívání sociální pomoci. K tomuto zjištění jsem použil následující dílčí cíle: zjistit, jakým způsobem jsou schopny osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody najít si práci, zjistit, zda mají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody možnost zajistit si přiměřené bydlení, a zjistit, jaké možnosti pomoci využívají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody.

Práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsem se zaměřil na vysvětlení pojmu trest, věnoval jsem se problematice výkonu trestu odnětí svobody, jeho negativním důsledkům včetně přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu. Ve své bakalářské práci jsem rovněž poukázal na rizika sociálního začleňování osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a nastínil nezastupitelnou úlohu postpenitenciární péče jako nástroje prevence recidivy a resocializace odsouzených. V závěru teoretické části práce jsem se pokusil zmapovat, jaké formy pomoci v České republice v současné době existují, rovněž jsem popsal činnost vybraných subjektů participujících na sociální práci s osobami s kriminální minulostí. Mezi tyto subjekty řadíme nestátní neziskové organizace, jejichž činnost nemalou měrou přispívá

k integraci osob propuštěných z výkonu trestu do společnosti a je důležitým prvkem ve snižování recidivy.

V praktické části jsem se zaměřil na výzkumné šetření mezi osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody na území okresu Rychnov nad Kněžnou. Ke zjištění výše uvedeného hlavního cíle jsem použil metodu kvantitativního výzkumu, techniku dotazníkového šetření, která mi umožnila v relativně krátkém čase nashromáždit potřebné množství dat a zároveň respondentům poskytla dostatečnou míru anonymity potřebnou pro upřímnost jejich odpovědí.

Šetřením byly prokázány a vyhodnoceny obavy bývalých vězňů za ztráty zaměstnání a bydlení. Jednou ze zásadních bariér pro vstup na trh práce se jeví požadavek bezúhonnosti, v důsledku něhož se tyto osoby stávají prakticky nezaměstnatelné, nemohou si zajistit odpovídající finanční prostředky a jsou tak nuceny spoléhat na rodinu, využívat pomoci státu formou sociálních dávek, nezdědka se nechají zlákat k nelegálnímu přivýdělku nebo se znovu vracejí k páchání trestné činnosti. Domnívám se, že i Česká republika se může v této oblasti inspirovat zkušenostmi vyspělých evropských zemí, jako je Anglie či Švýcarsko. Jistě by bylo žádoucím a pozitivním krokem, aby požadavek na předkládání výpisu z rejstříku trestu mohli zaměstnavatelé požadovat pouze ve výjimečných a odůvodnitelných případech, např. pouze u některých profesí. Stálo by jistě i za zvážení, pokud se týká požadavku bezúhonnosti, zda by nebylo možné alespoň u některých trestných činů zkrátit lhůtu pro výmaz z rejstříku trestů. Pokud se týká zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, doporučil bych podporovat formou daňových úlev zaměstnavatele ve vytváření pracovních míst pro tuto cílovou skupinu.

Výzkumem bylo rovněž zjištěno, že na překonání adaptačních problémů po návratu z vězení do běžného života, tj. ztrátu bydlení a zaměstnání, se nejvíce podílí a zásadní roli sehrává rodina. Nemalou měrou osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody využívají pomoci dalších organizací a institucí včetně nestátních neziskových organizací. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že bývalí vězni nejsou spokojeni s formou sociální práce kurátorů, uvítali by její přiblížení k samotným klientům tak, aby jim mohla být pomoc a podpora poskytována přímo v jejich přirozeném prostředí. Domnívám se, že práce s touto cílovou skupinou by měla převážně spočívat v terénní práci. V této souvislosti by bylo přínosem podporovat projekty zaměřující se na práci v

terénu, které již prokázaly svou kvalitu v mnoha regionech České republiky a byly kladně hodnoceny jak samotnými uživateli, tak i odbornou veřejností. V této souvislosti by stálo za zvážení legislativně upravit a podpořit vytvoření celostátní sítě mentorů – vyškolených terénních pracovníků, kteří pomáhají cílové skupině řešit problémy s bydlením, zaměstnáním, oddlužením apod., čímž přispívají ke snižování rizika recidivy a sociálního vyloučení.

Z mého pohledu výzkum prokázal, že nalézt zaměstnání a přiměřené bydlení pro osoby propuštěné z výkonu trestu je velmi obtížné a snižuje se tak jejich šance na začlenění do společnosti. Rovněž se potvrdilo, že osoby propuštěné z vězení po návratu potřebují pomoc okolí, důležitou roli na poli pomoci sehrává rodina propuštěného, ale i činnost sociálních kurátorů a různých neziskových organizací, které svou péčí usnadňují adaptaci bývalých vězňů do společnosti a snižují tak riziko, že se tyto osoby vrátí znovu k páčání trestné činnosti.

V praxi může má práce sloužit jako zdroj informací pro sociální pracovníky městských úřadů v rámci okresu Rychnov nad Kněžnou. Velmi potěšující by bylo, kdyby práce inspirovala k provádění dalších výzkumných šetření spojených s touto problematikou. Jak jsem již uvedl v úvodu předešlé kapitoly bakalářské práce, pro analýzu a srovnání získaných výsledků výzkumného šetření jsem velice obtížně hledal statistické údaje vypovídající o problémech osob s kriminální minulostí při začleňování do společnosti. Nabízí se tedy a mohu doporučit pokračovat ve výzkumných šetřeních, jejichž respondenty by byly osoby propuštěné z výkonu trestu, zajímavý by byl pohled i z druhé strany - tzn. rodin těchto osob, zaměstnavatelů, sociálních kurátorů. Tyto výzkumy bych doporučil cílit vždy jen na jedno z rizik začleňování osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, čímž by se přispělo k detailnějšímu a hlubšímu analyzování jednotlivých problémů. Určitě velmi zajímavé a přínosné i vzhledem k výsledkům mého výzkumného šetření, ve kterém respondenti vyslovili největší obavy ze zadlužení, by bylo věnovat se blíže problémům týkajícím se neschopnosti této cílové skupiny dostát svým finančním závazkům a splácet dluhy.

Seznam grafů

Graf 1 -	Vyhodnocení 5. otázky výzkumného šetření	54
Graf 2 -	Vyhodnocení 6. otázky výzkumného šetření	54
Graf 3 -	Vyhodnocení 7. otázky výzkumného šetření	55
Graf 4 -	Vyhodnocení 8. otázky výzkumného šetření	56
Graf 5 -	Vyhodnocení 9. otázky výzkumného šetření	57
Graf 6 -	Vyhodnocení 10. otázky výzkumného šetření	58
Graf 7 -	Vyhodnocení 11. otázky výzkumného šetření	59
Graf 8 -	Vyhodnocení 12. otázky výzkumného šetření	60
Graf 9 -	Vyhodnocení 13. otázky výzkumného šetření	62
Graf 10 -	Vyhodnocení 14. otázky výzkumného šetření	64
Graf 11 -	Vyhodnocení 15. otázky výzkumného šetření	66
Graf 12 -	Vyhodnocení 17. otázky výzkumného šetření	68
Graf 13 -	Vyhodnocení 18. otázky výzkumného šetření	69
Graf 14 -	Vyhodnocení 19. otázky výzkumného šetření	70

Seznam tabulek

Tabulka 1 -	Transformační tabulka dílčích cílů do tazatelských otázek	46
Tabulka 2 -	Vyhodnocení 1. a 2. otázky výzkumného šetření	52
Tabulka 3 -	Vyhodnocení 3. a 4. otázky výzkumného šetření	52
Tabulka 4 -	Vyhodnocení 5. a 6. otázky výzkumného šetření	53
Tabulka 5 -	Vyhodnocení 7. otázky výzkumného šetření	54
Tabulka 6 -	Vyhodnocení 8. otázky výzkumného šetření	56
Tabulka 7 -	Vyhodnocení 9. otázky výzkumného šetření	57
Tabulka 8 -	Vyhodnocení 10. otázky výzkumného šetření	58
Tabulka 9 -	Vyhodnocení 11. otázky výzkumného šetření	59
Tabulka 10 -	Vyhodnocení 12. otázky výzkumného šetření	60
Tabulka 11 -	Vyhodnocení 13. otázky výzkumného šetření	61
Tabulka 12 -	Vyhodnocení 14. otázky výzkumného šetření	63
Tabulka 13 -	Vyhodnocení 15. otázky výzkumného šetření	65
Tabulka 14 -	Vyhodnocení 16. otázky výzkumného šetření	67
Tabulka 15 -	Vyhodnocení 17. otázky výzkumného šetření	68
Tabulka 16 -	Vyhodnocení 18. otázky výzkumného šetření	69
Tabulka 17 -	Vyhodnocení 19. otázky výzkumného šetření	70

Seznam použité literatury a informačních zdrojů

Publikace:

ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1993. 374 s. ISBN 80-7184-141-2.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vydání, Brno: Paido, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání, Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 978-80-7367-040-2

KREBS, V. *Sociální politika*. 3. přepracované vydání, Praha: ASPI, 2005, 502 s. ISBN 80-7357-050-5.

MAŘÁDEK, V. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*. 1. vydání, Opava: P. Vavrla, 2000, 75 s.

MATOUŠEK, O. a kol. *Slovník sociální práce*. 1. vydání, Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0.

MOTEJL, Otakar. *Vězeňství*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010, 336 s. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv). ISBN 978-80-7357-606-6.

NEVŘALA, J. *Forenzní psychologie: vybraná témata*. 1. vydání, Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 84 s. ISBN 80-7042-260-2.

RIEGER, Z. *Lod' skupiny: inspirace pro současné i budoucí lodivody ve skupinové terapii*. 2. vydání, Praha: Portál, 2007, 206 s. ISBN 978-80-7367-222-5.

RIEGER, Z. *Návrat k rodině a domů*. 1. vydání, Praha: Portál, 2009, 108 s. ISBN 978-80-7367-544-8.

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vydání, Praha: Grada, 2009, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie*. 1. vydání, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.

SOLNAR, V. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání, Praha: Novatrix, 2009, 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9.

ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2010, 3 285 s. ISBN 978-80-7400-178-9.

ŠTERN, P. a kol. *Prevence a mediace*. Praha: Portál, 2010, 212 s. ISBN 978-807367-757-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání, Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. 2. vydání, Praha: Portál, 2009, 319 s. ISBN 978-80-7367-387-1.

ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediální služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing, 2007, 136 s. ISBN 978-80-87071-55-7.

Časopisecké články:

HAVEL, V., *Můj vězeňský syndrom*. Lidové noviny, 15.11.2003

KOUKOLÍK, F.: *23 000 vězňů*. Hospodářské noviny – víkend 27/2008

PETR, F.: *O vnitřní diferenci odsouzených a diferencované práci s nimi* (návrh projektu). In: Projekty. Hledání nových forem zacházení s pachateli. Příloha časopisu České vězeňství č. 2, Praha 1999

RACEK, J. a kol. *Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. In: Kontaktní práce. Antologie textů. Česká asociace streetwork. ČAS, Praha 2007

RYCHLÁ, K.: *Dostat novou šanci*. Psychologie Dnes 5/2007

STRNAD, V.: *Ukázat nedůvěru jako důkaz důvěry*. KONS č. 21, Institut pro systematickou zkušenost, Praha 2000

Elektronické zdroje:

HELPION. Obecně prospěšné činnosti [online]. [13.03.2015]. Dostupné z: <http://www.helpion.cz/obecne-prospesne-cinnosti.html>

KARABEC, Z. a kol. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 172 s. ISBN 80-7338-024-2. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>

KRAJSKÉ LISTY. Projekt Zpátky, jinak. Nový život po návratu z vězení [online]. 27.2.2013 [cit. 20.02.2015]. Dostupné z: <http://www.krajskelisty.cz/pardubicky-kraj/okres-svitavy/68-svitavycz-projekt-zpatky-jinak-novy-zivot-po-navratu-z-vezeni.htm>

LAXUS. K- centra [online]. [30.05.2015]. Dostupné z: <http://www.laxus.cz/index.php?page=kontaktni-centrum>

MAREŠOVÁ, A. a kol. *Analýza trendů kriminality v roce 2012*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, 104 s. ISBN 978-80-7338-136-8. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>

MAREŠOVÁ, A. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. 1. vydání, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 302 s. ISBN 978-80-7338-119-6. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>

Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňených osob. 1. vydání, Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, 104 s. ISBN 978-80-904116-0-9. Dostupné z: http://www.rubikoncentrum.cz/download/SPJ-mezí_vezením_a_komunitou.pdf

MPSV. Pomoc v hmotné nouzi [online]. [18.3.2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5>

NOVINKY. CZ. Najít si práci je pro lidi propuštěné z vězení nejdůležitější. [online]. 10.4.2014 [cit. 05.04.2015]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kariera/350067-najit-praci-je-pro-lidi-propustene-z-vezeni-nejdulezitejsi.html>

OBČANSKÁ PORADNA , Občanská poradna Rychnov nad Kněžnou. Dluhy [online]. [3.1.2015]. Dostupné z: <http://www.oprk.cz/dluhove-poradenstvi/>

PORTÁL MPSV. Tiskové zprávy 2014 [online]. 8.12.2014 [10.2.2015]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2014>

PROBAČNÍ a MEDIAČNÍ SLUŽBA, Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky [online]. Praha: info.cz © 2010-2015, aktualizováno 2014 – 10-11, [cit. 12.1.2015] Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/organizace/probacni-mediacni-sluzba-ceske-republiky>

ROZUM, J. a kol *Institut dohledu a podmíněného propuštění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 134 s. ISBN 80-7338-026-9. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>

RUBIKON CENTRUM. Pro zaměstnavatele [online]. [15.5.2015]. Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz/pro-zamestnavatele.php>

RUBIKON CENTRUM. Kdo jsme [online]. [19.5.2015]. Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme-historie.php>

VESELSKÝ, M. České vězeňství viděné optikou veřejného mínění, Naše společnost [online]. 2009, č. 1 [cit. 30.05.2015]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/2009-1/ceske-vezenstvi-videne-optikou-verejneho-mineni>

ZA BRANOU. *Role kurátora v systému postpenitenciární péče ČR* [online]. 5.4.2011 [16.5.2015]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/news/zprava-o-seminari-role-socialniho-kuratora-v-systemu-postpenitenciarni-pece-cr/>

ZA BRANOU, 2015. *Problémy opuštěných vězňů, na které je třeba zvlášť se soustředit*. O nás [online]. [cit. 13.05.2015]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/co-delame/>

ZA BRANOU. O nás [online]. [cit. 15.5.2015]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/co-delame/>

ZEMAN, P., TRÁVNÍČKOVÁ, I., ŠTEFUNKOVÁ M. *Vybrané aspekty drogové problematiky z pohledu občanů*. 1. vydání, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 136 s. ISBN 978-80-7338-112-7. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>

Legislativní zdroje:

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech

Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 257/2000Sb., o Probační a mediální službě

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v plném znění

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v plném znění

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Nářízení vlády č. 365/1999 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody

Nářízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR, kterým se stanoví pravidla pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody

Seznam příloh

Příloha A Dotazník

Příloha A

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Milan Hlavsa, jsem studentem studijního oboru Sociální práce ve veřejné správě na Univerzitě Hradec Králové. Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolil téma Sociální práce s lidmi po propuštění z vězení.

Dovoluji si Vás touto cestou požádat o vyplnění dotazníku. Dotazník je anonymní a údaje získané prostřednictvím dotazníku budou sloužit výhradně pro účely výzkumné části mojí bakalářské práce, poté budou dotazníky skartovány.

Prosím, abyste si příslušnou otázku vždy pozorně přečetl/a a označil/a vybranou odpověď, případně odpověď doplnil/a vlastním vyjádřením.

Děkuji Vám touto cestou za spolupráci a za Vaši snahu uvést upřímné a pravdivé odpovědi.

Milan Hlavsa

---

1. Jaké je Vaše pohlaví:

- muž
- žena

2. Jaký je Váš věk:

- 19 – 30 let
- 31 – 45 let
- 46 – 60 let
- 61 a více let

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- základní škola
- střední škola – vyučen/vyučena
- střední škola s maturitou
- vyšší odborná škola
- vysoká škola

4. Jaký je Váš rodinný stav?

- svobodný/á
- ženatý, vdaná/žiji v partnerském svazku
- rozvedený/á
- vdovec/vdova

5. Byl/a jste ve výkonu trestu:

- poprvé
- po několikáté
-

6. Jak dlouhou dobu jste již strávil/a ve věznici?

- 0 – 2 roky
- 3 – 6 let
- 7 – 10 let
- 11 let a více

7. Měl/a jste po návratu z vězení zajištěné bydlení? Pokud ANO, označte, kdo Vám pomohl se zajištěním bydlení?

- NE
- ANO, bydlení mi pomohl zajistit:
  - sám
  - rodina/přátelé
  - sociální pracovník/kurátor
  - nezisková organizace
  - jiná možnost, prosím, uveďte:

.....

8. Jakým způsobem jste řešil/a bytovou situaci?

- bydlení u rodiny, přátel
- podnájem/pronájem
- koupě bytu
- ubytovna
- azylový dům
- jsem bez domova
- jiná možnost, prosím, uveďte:

.....

9. Z jakých zdrojů financujete Vaše bydlení?

- z výdělku
- úspor
- pomáhá mi rodina
- ze sociálních dávek
- z jiných zdrojů, prosím, uveďte:

.....

10. Můžete si dovolit financovat:

- koupi bytu
- pronájem/podnájem bytu
- nemůžu si dovolit koupi ani pronájem/podnájem bytu

11. Měl/a jste po návratu z vězení zajištěnu práci? Pokud ANO, označte, kdo Vám ji pomohl zajistit?

- NE
- ANO, práci mi pomohl zajistit:
  - sám
  - rodina/přátelé
  - sociální pracovník/kurátor
  - nezisková organizace
  - úřad práce
  - jiná možnost, prosím, uveďte:
.....

12. Byl po Vás při hledání zaměstnání požadován výpis z rejstříku trestů?

- ANO
- NE

13. Subjektivně ohodnot'te tvrzení uvedené v tabulce:

PO PROPUŠTĚNÍ Z VĚZENÍ:	souhlasím	nesouhlasím	nemám názor
Jsem v evidenci úřadu práce a aktivně hledám práci.			
Jsem v evidenci úřadu práce a práci aktivně nehledám.			
Jsem vyloučen z evidence úřadu práce.			
Našel jsem si práci a pracuji.			
Pracuji příležitostně formou brigád.			
Nepracuji, pobírám sociální dávky.			
Pracuji „načerno“ a pobírám sociální dávky.			
Finanční prostředky získávám trestnou činností.			

14. Jak příliš se po návratu z vězení obáváte níže uvedených faktorů? Označte příslušnou číslicí stupeň Vašich obav (1 = velmi až 5 = vůbec ne).

☐ Ztráta bydlení	1	2	3	4	5
☐ Ztráta práce	1	2	3	4	5
☐ Recidiva	1	2	3	4	5
☐ Zadlužení	1	2	3	4	5
☐ Závislost (drogy, alkohol, gamblerství)	1	2	3	4	5

15. Jak Vám napomohly níže uvedené faktory po návratu z vězení? Označte příslušnou číslicí stupeň pomoci (1 = velmi až 5 = vůbec ne).

☐ Rodina	1	2	3	4	5
☐ Přátelé	1	2	3	4	5
☐ Sociální pracovník/kurátor	1	2	3	4	5
☐ Programy zacházení ve vězení/ sociální pracovník věznice	1	2	3	4	5
☐ Neziskové organizace	1	2	3	4	5
☐ Probační a mediační služba	1	2	3	4	5

16. Vyberte tvrzení, se kterým souhlasíte:

- Jestliže budu potřebovat pomoc nebo radu, obrátím se s důvěrou na sociálního kurátora.
- Jestliže budu potřebovat pomoc nebo radu, nevyhledám sociálního kurátora. Raději problém řešit nebudu, obávám se kontroly a dohledu kurátora.
- Uvítal bych, aby sociální kurátor docházel za mnou domů nebo se se mnou setkával na neutrální půdě.

17. Označte, z jakého důvodu jste po návratu z vězení kontaktoval sociálního pracovníka/kurátora? U této otázky můžete označit i více odpovědí.

- Kvůli sociálním dávkám
- Kvůli bydlení
- Kvůli zaměstnání
- Potřeboval jsem radu.
- Doporučil mi to sociální pracovník vězeňské služby.

18. Myslíte si, že jste schopen/a po propuštění z vězení zcela sám/a a bez podpory druhých (rodiny, státu, jiných institucí a organizací) žít běžným způsobem života?

- ANO
- spíše ANO
- NEVÍM
- spíše NE
- NE

19. Máte informace o institucích a organizacích, které by Vám mohly pomoci po návratu z vězení?

- ANO
uved'te, jaké: .....
- NE
- tyto informace mě nezajímají